

EKONOMICKÁ INFORMÁCIA O TERITÓRIU

Kenská republika

[Všeobecné informácie o krajine](#)

I. ZÁKLADNÉ EKONOMICKÉ INFORMÁCIE

a) Makroekonomický prehľad

Základné makroekonomické indikátory

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rast HDP (%)	3,8	5,6	5,1	-0,3	7,5	4,8
HDP (nom. mld. USD)	75,1	85,9	97,4	91,3	110,3	118,1
HDP per capita (nom., USD)	1 633	1 794	1 909	1 872	2 006	2 278
Miera inflácie (HICP%)	8,0	4,7	5,2	5,4	6,1	7,7
Miera nezamestnanosti (%)	3,5	4,2	5,0	5,7	8,7	4,9
Rozpočtový deficit (%HDP)	-7,9	-7,4	-7,8	-7,8	-8,1	-5,7
Verejný dlh (%HDP)	59,1	57,2	61,7	68,7	70,4	60,0

Zdroj: World Bank, Central Bank of Kenya

b) Základná charakteristika hospodárstva

I keď sa Keňa v ukazovateli životnej úrovne prepracovala do kategórie stredne príjmovej ekonomiky, stále zostáva agrárnou krajinou s pomalým rozvojom najmä ľahkého priemyslu. Poľnohospodárstvo zamestnáva ~75% pracovných síl a s ~50% podielom na devízových príjmoch.

Počas dvoch funkčných období (2013-2022) prezidenta J. Kenyattu sa v Keni zrealizovalo niekoľko veľkých infraštruktúrnych investičných projektov, akým bola výstavba nového železničného koridoru (609 km) medzi prístavným mestom Mombasa s hlavným mestom Nairobi(2017). Projekt výstavby železničného koridoru pokračuje smernom na severovýchod do hospodársky významného mesta Naivasha. Tu sa aktuálne realizuje výstavba veľkého medzinárodného kontajnerového prekladiska (vnútrozemský prístav), z ktorého budú kamiónovou dopravou zásobované susedné štáty ako Uganda, Rwanda, Južný Sudán, Burundi a východná časť KDR. Taktiež sa realizuje výstavba významných cestných ťahov smerom k pobrežiu Kene, ako aj do susedných štátov (Etiópia, Tanzánia a Uganda).

Modernizácia prístavu Lamu (súčasť koridoru LAPSET¹) ako 2.najväčšieho kenského prístavu, kde príjmy z transportu tovaru z/do J. Sudánu a Etiópie majú

¹ Lamu Port –Južný Sudán - Etiópia

priniesť očakávaný ekonomický prínos pre rozvoj severovýchodného kenského regiónu.

V máji 2022 sa uviedol do prevádzky 27km úsek rýchlostnej cesty² od medzinárodného letiska do centra Nairobi, ktorý odľahčil každodenné dopravné zápchy v meste a má pozitívny dopad aj na životné prostredie. Ročná strata ekonomickej produktivity spôsobená zápchami je odhadovaná na 1mld USD. Nairobi je na 4.mieste v rebríčku najviac dopravou preťažených miest

Napriek značnému úsiliu v oblasti rozvoja dopravnej infraštruktúry, stále trpí veľa regiónov, a to najmä v odľahlých vidieckych oblastiach mimo hlavných hospodárskych centier krajiny, nevyhovujúcou úrovňou dopravnej infraštruktúry. Veľmi zlá je aj situácia v oblasti energetickej infraštruktúry, ktoré výpadkami dodávok el. energie. Naopak do najperspektívnejšej a dynamicky sa rozvíjajúcej oblasti hospodárstva Kene môžeme jednoznačne zaradiť sektor finančných služieb, ICT technológií a mobilného bankovníctva.

Cestovný ruch, druhý najvýznamnejší zdroj devíz, v 2022 nabral trajektóriu oživenia po výpadku zahraničných turistov v dôsledku reštriktívnych opatrení proti COVID-19. V roku 2022 pokračovalo oživenie cestovného ruchu v Keni. Počet príchodov zahraničných turistov bol 1 483 752, čo predstavuje 70,45 % nárast v porovnaní s návštevnosťou v roku 2021 (870 465). Príjmy z turizmu v roku 2022 vzrástli na 1,8mld USD v porovnaní 984mil USD k roku 2021, čo predstavuje nárast o 83 %. Obmedzenie frekvencie letov v medzinárodnej leteckej doprave, meniace sa podmienky vstupu do krajiny, zákaz nočného vychádzania a globálne obmedzenia západných krajín boli hlavnými negatívnymi faktormi prepadu tohto sektora ekonomiky, ktorý je všeobecne náročný na ľudský kapitál v období 2020-2021. Kompletný report o výsledkoch cestovného ruchu za 2022 dostupný na [stiahnutie](#).

V oblasti zahraničného obchodu dosahuje Keňa dlhodobu hlbokú deficitu ZO a to najmä s ázijskými krajinami a krajinami perzského zálivu. Najdôležitejšími trhmi pre kenské tovary vo svete zostáva susedná Uganda, nasledovaná Holandskom (kvety), USA (textil a odevy) a Spojeným kráľovstvom (kvety, čaj).

c) Hlavné odvetvia hospodárstva

Polnohospodárstvo, priemysel, infraštruktúra

Polnohospodárstvo ako hlavné ekonomické odvetvie národného hospodárstva Kene rovnako ako väčšiny krajín subsaharskej Afriky. Hlavnými poľnohospodárskymi plodinami sú: kukurica, cukrová trstina, fazuľa, zemiaky, ktoré slúži na výživu miestneho obyvateľstva. Plodiny pestované prioritne na export predstavujú čaj, káva, zelenina, mango, kopr a rezané kvety. V posledných rokoch sa intenzívne rozširuje produkcia orieškov kešu a makadam a avokáda ako proexportných komodít.

Príjmy Kene z vývozu čaju sa v roku 2022 zvýšili na 1,07mld USD z predchádzajúcich 1,05mld USD. Oslabenie miestnej meny pomohlo zmierniť vplyv nižšieho objemu vývozu, ktorý sa prepadol takmer o pätinu na 450 miliónov

² Express Way projekt PPP, náklady 760mil USD

kilogramov. Príčinou nižšieho exportu čaju bolo nedostatočné množstvo zrážok a následný vplyv na produkciu a kvalitu úrody.

Priemysel

Priemyselná výroba vo volebnom roku 2022 sa mierne oživila, rýchlejší rast sa predikuje v priebehu 2023 po schválení rozpočtu na 2023/2024. Fiškálny rok v KE začína 1.7.2023. V priemyselnej produkcii je situácia nepriaznivá aj v dôsledku vysokých úrokových sadziieb pri bankových úveroch pre podnikateľský sektor a celkovej nedostupnosti úverov pre súkromný sektor, stále slabšej úrovni dopravnej infraštruktúry, aj keď v tejto oblasti dochádza k celkom slušnému pokroku, všadeprítomnej korupcii a náročnému regulačnému podnikateľskému prostrediu. Problémami sú aj nestabilita dodávok elektrickej energie a jej vysoká cena najmä v suchšom období. Priemyselnú výrobu dusia aj lacné dovozy najmä z Číny, Indie a ostatných ázijských krajín. Výroba je etablovaná najmä v oblastiach štyroch najväčších miest - Nairobi, Mombasa, Nakuru a Eldoret. Priemyselná produkcia je v prevažnej miere reprezentovaná ľahkým priemyslom ako potravinársky priemysel (mlyny, pivovary, cukrovary), textilný a odevný priemysel, obuvnícky priemysel a spracovanie kože. Keňa má aj rafinériu ropy (v Mombase), avšak táto rafinéria je technologicky zastaraná a je už mimo prevádzky. Preto sa takmer všetky pohonné hmoty dovážajú z oblasti Perzského zálivu ako konečný produkt. Niektoré fabriky montujú priemyselné výrobky zo častí komponentov, vrátane mobilných telefónov a obmedzeného počtu automobilov.

Keňa v súčasnosti ťaží hospodársky významné minerály v obmedzenej miere, baníctvo sa podieľa na tvorbe HDP iba ~1%. V krajine boli objavené významné náleziská ropy na severozápade krajiny v oblasti jazera Turkana avšak ich ekonomické využitie ja v budúcnosti málo pravdepodobné. Hlavný investor tomto sektore britská spoločnosť Tulow Oil už ukončila výskumné práce a predala svoj podiel v projekte francúzskemu TOTAL-u. Pri zachovaní aktuálnych nízkych svetových cien ropy je rentabilná ťažba z kenských nálezísk v nedohľadne.

V Keni boli v posledných rokoch objavené zdroje aj iných nerastných surovín, čo začínajú využívať hlavne zahraničné spoločnosti. Kenská vláda však nemá dostatočné zdroje na dôkladný geologický prieskum v krajine a predpokladá sa, že hlavne v odľahlých neprebádaných oblastiach sú ďalšie významné náleziská nerastných surovín. Ťažba a spracovanie nerastných surovín je závislá na zahraničných investíciách, vybudovaní infraštruktúry (cesty, doprava, voda, elektrina), zabezpečení kvalifikovanej pracovnej sily a.i.

Podľa zákona o geológii, mineráloch a baníctve z roku 2012 sa prostriedky získané z predaja licencií na ťažbu minerálov delia v pomere 75% pre centrálnu vládu, 20% pre regióny a 5% pre miestne komunity.

d) Členstvo v medzinárodných organizáciách a účasť v integračných procesoch

ACP, AfDB, AU, C, CD, COMESA, EAC, EADB, FAO, G-15, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRC, IGAD, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, MIGA, MONUSCO, NAM, OPCW, PCA, UN, UNAMID,

UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNIFIL, UNMISS, UNWTO, UPU, WCO, WHO, WIPO, WMO, WTO.

V meste Arusha, Tanzánia, bola dňa 20. novembra 2009 podpísaná Dohoda o vytvorení spoločného trhu krajín východnej Afriky EAC (East African Community). Tvoria ho Keňa, Tanzánia, Uganda, Rwanda, Burundi a Južný Sudán. Významným míľnikom bolo **rozšírenie EAC o Demokratickú republiku Kongo** (júl 2022) a tým spojené rozšírenie vnútorného trhu EAC o 92mil obyvateľov.

Spoločný trh krajín EAC však čo do rozsahu a hĺbky integrácie nemožno porovnávať s podobnými zoskupeniami v Európe či severnej Amerike africké krajiny si vo vzájomnom obchode stále chránia trh pred veľkým množstvom citlivých položiek, najmä poľnohospodárskych komodít a je problém so vzájomným uznávaním obchodných dokumentov, proklamované voľné zamestnávanie občanov iných krajín v rámci spoločenstva je stále iba na papieri, atď. Na najvyššej politickej úrovni bol deklarovaný záujem o vytvorenie menovej únie v rámci EAC.

Dohoda EPA medzi EÚ a EAC

EÚ sa nedarí presvedčiť všetky štáty EAC k pristúpeniu k Dohode o ekonomickom partnerstve (Economic Partnership Agreement - EPA), ktorá mala byť podpísaná 18. júla 2016 v Nairobi, avšak doteraz sa tak nestalo. Cieľom dohody je odstrániť colné a necolné bariéry v obchode medzi oboma blokmi (EU-EAC). K rokovaniam z africkej strany najaktívnejšie pristupovali Keňa a Rwanda, ktoré dohodu podpísali 1. septembra 2016. Kénska republika ako jediná z krajín EAC už „Dohodu“ ratifikovala 20. septembra 2016. V dôsledku blokovania dohody najmä zo strany Tanzánie sa EÚ dohodla na implementovaní tzv. variable geometry, ktorá umožní krajinám, ktoré implementujú dohodu EPA využívať výhody z nej vyplývajúce tak, ako keby bola dohoda podpísaná všetkými členskými krajinami regiónu. Keďže Keňa nemá priznaný štatút najmenej rozvinutej krajiny (LDC), v prípade krachu rokovaní o EPA, by jej reálne hrozilo zavedenie vysokých colných taríf najmä pri exporte poľnohospodárskych produktov do krajín EÚ. Ostatných päť štátov malo už predtým zaručené nulové clá pri vývoze do vyspelých krajín vrátane citlivých položiek akými sú potraviny a poľnohospodárske produkty.

Dohoda o ekonomickom partnerstve (EPA) medzi EÚ a EAC je pre toto spoločenstvo aj naďalej jednou z najvýznamnejších politických tém, najmä z dôvodu rozdielných postojov členských krajín EAC k jej pristúpeniu. Z ČŠ EAC sú **zatiaľ Keňa a Rwanda jedinými**, kde dohoda EPA už bola ratifikovaná aj vnútroštátnymi parlamentami.

Vzájomná spolupráca a integračný proces členských krajín EAC sa však zadhrával, hlavne v dôsledku **rivalít medzi Keňou a Tanzániou** o vodcovstvo v regióne. Predpokladá sa však, že zmena na poste prezidenta Tanzánie umožní lepšiu spoluprácu a tak napredovanie v oblasti ekonomickej spolupráce aj v rámci EPA.

Aktuálne prebiehajú **aktívne diskusie k finalizácii EPA** (aj v rámci spusteného strategického dialógu EÚ-KE). Keďže EPA nebola doposiaľ ratifikovaná ostatnými ČK EAC, z právneho hľadiska nie je možné implementovať originálnu zmluvu. EÚ preto vypracovala novú EPA zmluvu pre Keňu, ktorá zrkadlí predchádzajúci text. Tú však z politických dôvodov (nadchádzajúce voľby v Keni) nebolo možné predložiť parlamentu v roku 2022 na schválenie. Predchádzajúci prezident Kenyatta sa pred

koncom mandátu usiloval o presvedčenie ostatných krajín EAC k podpísaniu originálnej dohody, čo by však stále neumožnilo jej implementáciu z dôvodu chýbajúcej kapitoly k obchodu a udržateľnému rozvoju (čo by neschválili parlamenty ČK EÚ). Tu EÚ navrhuje prebrať protokol z dohodnutej Post-Cotonou zmluvy.

Dočasná dohoda o ekonomickej spolupráci medzi EÚ a KE je na agende PS ACP skoro každý týždeň. EK uviedla, že sa od posledného zasadnutia uskutočnilo niekoľko technických stretnutí s KE a veci sa pohli smerom vpred. Podarilo sa nájsť vhodný jazyk prijateľný pre KE v rámci kapitoly o ekonomickom rozvoji, pokrok takisto nastal aj v rámci TSD. Uviedla, že text kapitoly o ekonomickom rozvoji je vyčistený a pripravený na zdieľanie s ČŠ, ktoré však EK plánuje zaslať po technickom stretnutí s KE, ktoré prebehlo tento týždeň. V texte vraj nastali minimálne úpravy, niekoľko ustanovení sa nachádza v prílohe kapitoly, ktorá je aplikovateľná iba pre KE (t. j. ak v budúcnosti bude chcieť k dohode pristúpiť iná krajina regiónu, bude potrebné podobne negociovať návrh znenia). Predmetom diskusie však stále zostáva návrh spoločného vyhlásenia, s ktorým má byť uzavretá aj kapitola o TSD. V rámci návrhu vyhlásenia chce EK navrhnúť KE 3 úpravy : 1) referenciu, že negociácie budú založené na pôvodnom protokole s minimálnymi zmenami, 2) v kontexte problematiky pravidiel pôvodu (RoO) EK chce vo vyhlásení uviesť nasledovnú vetu : „Until such protocol on Rules of Origin is adopted by the Parties and in accordance with art. 9 para 1, Parties shall apply in a reciprocal manner the Rules of Origin included in a MAR as the applicable law of the importing Parties“. Žiadame teda akceptovať rovnaké pravidlá exportu KE na náš trh ako aj exportu EÚ na trh KE. 3) špeciálnu referenciu o tom, že diskusie o protokole RoO začnú okamžite.

Výhľad politického a ekonomického vývoja

Podmienky financovania na globálnych trhoch sa stali pre emitentov ako je Keňa, oveľa náročnejšími po tom, čo centrálné banky vo vyspelých ekonomikách začali zvyšovať úrokové sadzby s cieľom znížiť infláciu. Keňa je vystavená vysokému riziku dlhových problémov a zníženie dlhovej zraniteľnosti je hlavným cieľom programu podporovaného MMF. Postup fiškálnej konsolidácie v rámci programu kenských orgánov povedie k tomu, že dlh v pomere k HDP sa bude pevne pohybovať smerom nadol.

Prezident Ruto po potvrdení v prezidentskom kresle predkladá návrhy reforiem na posilnenie programu hospodárskej transformácie „zdola nahor“ (**BETA = Bottom-up Economic Transformation Agenda**).

Vzhľadom na narušenie globálnych trhov a neistotu v súvislosti s ukončenými voľbami nedostatok finančných prostriedkov obmedzil výdavky v končiacom rozpočtovom roku k 30.6.2023. V dôsledku toho sa celkový fiškálny deficit (rozdiel medzi príjmami a výdavkami) dostal výrazne pod cieľovú úroveň 6,2 % HDP. Nastupujúca administratíva prezidenta Williama Ruta, ktorá čelila značnému tlaku na štátnu kasu v dôsledku nerozpočtovaných výdavkov zo začiatku finančného roka 2022/23 ešte počas vlády prezidenta Kenyatty, prijala odvážne opatrenia na udržanie tohtoročného deficitu pod rozpočtovanou úrovňou. Rozhodne znížila dotácie na pohonné hmoty, zrušila dotácie na elektrinu a oznámila úspory nákladov vo výške 1,7 % HDP, pričom ochránila vládne výdavky pre najzraniteľnejšie skupiny.

Globálne šoky spôsobili, že inflácia v novembri 2022 dosiahla 9,5 %. A postupne klesla na 8.6% v marci 2023. Znížený prílev kapitálu ovplyvnil aj devízové rezervy, hoci zostávajú primerané. Kenská centrálna banka od mája 2022 štyrikrát sprísnila nastavenie svojej menovej politiky, aby zabránila sekundárnym efektom a udržala ukotvené inflačné očakávania. Naposledy 29.3.2023 o 75 bázických bodov (9,5% diskontná sadzba CB).

Ratingová agentúra Moody's znížila hodnotenie úverovej spoľahlivosti Kene na medzinárodnom aj domácom trhu z úrovne B2 na úroveň B3 na základe zvýšeného rizika likvidity vlády. Ministerstvo financií obhajovalo rating vysvetlením, že reverzný repo trh ukazuje, že banky zápasia s likviditou. Keňa očakáva 300 mil. USD v rámci plánu externých pôžičiek a ďalšiu 1 mld USD od Svetovej banky do konca júna. Suma od Svetovej banky bude z veľkej časti použitá na zmiernenie krízy v oblasti peňažných tokov a na zvýšenie jej zmenšujúcich sa devízových rezerv, ktoré utrpeli zásah v dôsledku oslabenia šillingu.

Hospodárstvo sa v úvode roka 2023 prejavuje výrazným poklesom hodnoty kenského šillingu voči hlavným svetovým menám USD a EUR. Voči americkému doláru sa kenský šiling prepadol za posledný rok o 13% na najnižšiu hodnotu od jej vzniku (137 KES/USD). Voči Euru bol jej prepad ešte výraznejší, a z hodnoty 118 KES/EUR z novembra 2022 sa kenský šiling prepadol o 27% až k 150 KES/EUR v máji 2023. Takýto výrazný pokles domácej meny má negatívny dopad na výšku splátok štátneho dlhu denominovaného v cudzej mene. Situácie v Keni dospela až do takého stavu, že vláda bola nútená požiadať Londýnsky klub veriteľov o odklad splátok významnej časti dlhu ešte v roku 2021. K reprofilizácii splátkového kalendáru kenského dlhu bude musieť pristúpiť aj Čína, ako najväčší zahraničný veriteľ Kene.

Vývoj kurzu kenského shillingu v 2022

Year	2021	2022											
Currency	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
1 US Dollar.....	112.91	113.38	113.66	114.32	115.40	116.28	117.29	118.32	119.45	120.42	121.03	121.90	122.93
1 Pound Sterling...	150.15	153.59	153.71	151.00	150.11	145.06	144.83	141.85	143.46	136.66	136.60	142.97	149.80
1 Euro.....	127.64	128.42	128.79	126.21	125.51	122.93	124.14	120.72	121.03	119.31	119.03	124.17	131.27
100 Japanese Yen	99.20	98.63	98.69	96.64	91.83	90.29	87.58	86.57	88.51	84.26	82.32	85.60	92.28
1 SA Rand.....	7.10	7.31	7.45	7.94	7.73	7.33	7.44	7.03	7.16	6.87	6.69	6.96	7.22
USHS/KES.....	31.49	31.13	30.92	31.39	30.68	31.24	31.91	32.04	32.08	31.76	31.61	30.85	30.01
TSHS/KES.....	20.40	20.33	20.35	20.27	20.13	20.00	19.87	19.71	19.52	19.36	19.27	19.13	18.98

Zdroj: Central Bank of Kenya

Koncom marca 2023 Rutova administratíva zaviedla opatrenia na riešenie nedostatku dolárov, ktoré umožňujú Keňanom dovážať pohonné hmoty za kenské shilingy a zároveň dohodla šesťmesačný odklad platieb. Toto opatrenie znížilo tlak na devízové rezervy na mesačnej báze vo výške 500mil USD.

V oblasti zahraničného obchodu dosahuje Keňa dlhodobu hlbokú deficitu ZO a to najmä s ázijskými krajinami a krajinami perzského zálivu. Najdôležitejšími trhmi pre

kenské tovary vo svete zostáva susedná Uganda, nasledovaná Holandskom (kvety), USA (textil a odevy) a Spojeným kráľovstvom (kvety, čaj).

II. PODPORA OBCHODU A PODNIKANIA

a) Podnikateľská legislatíva

Hlavným orgánom štátnej správy v oblasti riadenia zahraničného obchodu je, podľa výkonného nariadenia č. 1/2016 o „Organizácii vlády Kensej republiky“ vydaného v máji 2019, **Ministerstvo priemyslu obchodu a družstiev Kene** (MPO), ktoré je zodpovedné za medzinárodné obchodné vzťahy a podporu a ochranu záujmov krajiny v zahraničí. Do portfólia ministerského departmentu obchodu patrí:

1. Obchodná politika
2. Politika - Kupujte Keňu (Buy Kenya Policy)
3. Podpora vývozu
4. Spravodlivá obchodná prax (Fair Trade Practices)
5. Koordinácia regionálnych obchodných záležitostí - COMESA, AGOA, IOR-ARC IGAD
6. Obchodné rokovania a poradenské služby
7. Presadzovanie medzinárodných obchodných zákonov, predpisov a dohôd
8. Podpora maloobchodných a veľkoobchodných trhov
9. Register spoločností

Ministerstvo zahraničných vecí a medzinárodného obchodu Kene (MZVaMO) v oblasti zahraničného obchodu plní nasledovné úlohy:

- a) Realizáciu zahraničnej politickej a hospodárskej spolupráce s ostatnými krajinami.
- b) Uzatváranie dohôd a podpisovanie memoránd o ekonomickej a obchodnej spolupráci vrátane vytvárania medzivládnych zmiešaných komisií.
- c) Propagáciu a prezentáciu pozitívneho obrazu krajiny a jej prestíže v zahraničí.
- d) Zabezpečovanie oficiálnych štátnych návštev vrátane podnikateľských misí s poskytovaním informácií potrebných pre rozhodovanie a posudzovanie národných stratégií a rozvojových projektov.
- e) Koordinovanie účasti Kene v medzinárodných organizáciách a v realizácii multilaterálnej agendy.
- f) Koordinovanie politicko-ekonomických aspektov strategických partnerstiev s krajinami ako sú USA, Čína, India, Južná Kórea a iné.

Najväčším problémom v podnikaní v Keni je vysoká úroveň hospodárskej kriminality v krajine, všade prítomná korupcia na úradoch a nespoľahlivosť kenských obchodných partnerov. Protizákonné aktivity zahŕňujú spreneveru, krádež, účtovné podvody, úplatkárstvo a korupciu, pranie špinavých peňazí a najnovšie prudko rastie počítačová kriminalita. Kenská vláda síce deklaruje záujem bojovať proti týmto neudhom, avšak častokrát sú to vysoký politický predstavitelia, ktorí páchajú

uvedené trestné činy. V miestnej tlači sa pravidelne objavujú nové a nové prípady vysokej korupcie na všetkých úrovniach štátnej správy.

Obchodné právo vychádza z anglického práva a zvyklostí. Na právne úkony spojené so zriaďovaním zahraničných spoločností alebo ich zastúpení sa odporúča využiť služby miestnych právnikov.

Podnikanie zahraničných subjektov v oblasti nerastných zdrojov je obmedzené – podľa právnej vyhlášky č.118 z roku 2012 musia domáce subjekty vlastniť aspoň 35% vo firmách/konzorciách, využívajúcich nerastné bohatstvo krajiny.

Ochrana duševného vlastníctva je na legislatívnej úrovni minimálna a praktické uplatňovanie ochrany duševného vlastníctva je na veľmi nízkej úrovni.

V hodnotení Svetovej Banky „Doing Business 2021“ sa Keňa umiestnila na 56. mieste zo 190 krajín so zlepšením o 5 miest od r. 2019.

Dane a odvody

Daňový systém v Keni je značne komplikovaný a často krát sa mení aj na základe politickej objednávky. Okrem štandardných typov daní ako je DPH, spotrebné dane, daň z príjmu a pod. existuje v Keni veľa špeciálnych sektorových daní, ktoré sú zamerané na úzku podnikateľskú oblasť alebo zdaňujú špeciálnu podnikateľskú činnosť. Odvodové zaťaženie fyzických osôb je v porovnaní s krajinami EÚ pomerne nízke. Toto nízke odvodové zaťaženie sa však premieta do slabej podpory zamestnancov v oblasti zdravotného a dôchodkového poistenia. Preto odporúčame podnikateľov pravidelne sledovať stránky Kenského daňového úradu o aktuálnych novinkách v daňovej oblasti. Aktuálne hodnoty daňového zaťaženia je možno získať z [Ministerstva financií Kene](#) a Kenského daňového úradu ([Kenya Revenue Authority](#))

V novom návrhu rozpočtu na rozpočtový rok 2023/2024 je niekoľko predložených daňových zákonov, ktoré po schválení prinesú zmeny: oslobodenie skvapalneného ropného plynu (LPG) od DPH, zrušenie colného poplatku za dovoz, zrušenie poplatku za rozvoj železníc, prehodnotenie výpočtu dane z digitálnych služieb, oslobodenie čaju nakúpeného z tovární alebo aukčných centier určeného pre vývoz od DPH, prijatie konzistentnej národnej daňovej politiky, zavedenie spotrebnej dane z dovážaných rýb a nábytku, vyriešenie oneskorených daňových preplatiek, zrušenie DPH na vyvážené služby a zavedenie jednoročnej amnestie na pokuty a úroky za vzniknuté daňové dlhy. Ak budú tieto návrhy prijaté, budú mať vplyv na všetkých daňových poplatníkoch.

Daň z digitálnych služieb, ktorá sa vyberá z príjmov získaných alebo vzniknutých v Keni zo služieb ponúkaných na digitálnom trhu - platforme, ktorá umožňuje priamu interakciu medzi predajcami a kupujúcimi tovaru a služieb (napr. facebook, Netflix a pod.) Daň, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2021, sa vyberá vo výške 1,5 % z celkovej hodnoty transakcie. Ak bude zákon schválený, znamená to, že Keňa upustí od jednostranného prístupu a prispôsobí sa inkluzívnemu rámcu Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), ktorý sa zameriava na dvojpilierové riešenie. Ak sa tento návrh zrealizuje, bude sa účinne riešiť problém vyhýbania sa plateniu daní zo strany nadnárodných spoločností. V rámci prvého piliera je hlavným cieľom, aby veľké korporácie presunuli zdaňovanie ziskov do jurisdikcie, kde vytvárajú tento zisk. Druhý pilier zavádza minimálnu daň z príjmu právnických osôb vo výške 15 %. Administratíva prezidenta Uhuru Kenyattu vážala s

podporou rámca OECD, pretože by to viedlo k zrušeniu dane z digitálnych služieb, avšak neexistovala žiadna záruka výberu väčšieho množstva daní z režimu OECD.

Oslobodenie čaju nakúpeného z továrni alebo aukčných centier na účely vývozu od DPH. Návrh oslobodiť od DPH čaj nakúpený od továrni alebo aukčných centier na účely vývozu bude pravdepodobne kontraproduktívny, keďže továrne si nemôžu uplatniť DPH na vstupe za spracovanie čaju.

Daň	Anglický názov	Sadzba v %	Predmet dane / Subjekty podliehajúce dani
Daň z pridanej hodnoty	Value Added Tax	16,0 8,0 0,0	DPH sa platí z hodnoty tovaru a služieb dovezené do Kene alebo vyrobeného v Keni. Základná sadzba dane je 16%. Znížená sadzba je 8%. Oslobodené od DPH sú mnohé základné potraviny.
Spotrebná daň	Excise Duty	0-10-25 štandard od 25-170 pre citlivé komodity	Spotrebná daň sa platí na základe zákona o clách a spotrebných daniach (The Customs and Excise Act). Sadzby sú rozdielne pre rôzne druhy výrobkov. (Napr. 7% na džúsy a 130% na tabak).
Zrážková daň	Withholding tax	5-30	Platí sa podľa príjmového zdroja za dividendy, prenájom strojov a zariadení, príjmy zo športových a zábavných činností, prenájom realít vo výrazne rozdielnych sadzbách pre rezidentov a nerezidentov.
Sociálne poistenie	Social Security	5	Platia zamestnanci z hrubého príjmu max však 200 KES, zamestnávateľ platí 5% z hrubej mzdy zamestnanca
Daň zo zisku spoločností	Corporate Tax	30,0	Všetky podnikateľské subjekty s príjmami z podnikania v Keni
Daň zo zisku spoločností	Corporate Tax	37,5	Pobočky spoločností so sídlom v zahraničí.
Daň z kapitálového zisku	Capital Gain Tax	5	Platí sa pri prevode nehnuteľností z upravených nákladov čistej hodnoty prevodu
Daň z obratu	Turnover Tax	3	Platia malí podnikatelia, ktorých obrat nepresiahol hodnotu 5 mil. KES
Štandardný poplatok	Standard Levy	0,2	Čistý predaj

Pozemková daň	Land rate	0,6	Z hodnoty pozemku
Daň z úrokov	Tax on Interest	15	Príjmy z úrokov
Daň z príjmu fyzických osôb (platná od 25.04.2020)	Personal Income Tax	10 15 20 25	0-24 000 KES (mesačný príjem; 24 000 – 40 667 KES 40 667 – 57 334 KES nad 57 334 KES Progresívnej dani z príjmu podlieha rezident, osoba sídliaca v Keni s maximálnou sadzbou 25%. V prípade nerezidentov sa daň platí len z taxatívne uvedených zdrojov príjmu ako je nájom, úroky, dividendy a pod.
Povolenie na podnikanie (výrobca)	Single Business Permit	15000 KES Nairobi	Individuálna sadzba v závislosti od Miesta výkonu podnikania
Preddavok na daň z motorových vozidiel	Advance Motor Vehicle Tax	Vyššia čiastka z 1500 KES/13 € za tonu alebo 2400 KE/20€ ročne	Podľa hmotnosti vozidla
Pozemková daň	Land rate	Rôzna podľa krajov	
Daň na šekové transakcie	Tax on Check Transactions	2 KES/0,02€ za šek	Podľa počtu šekov
Spotrebná daň na palivá	Fuel Tax Excise Duty	15 KES/0,12€ za liter	Podľa spotreby paliva
Odvod do národného stavebného fondu	National housing Development Fund	1,5	Platí ju zamestnanec aj zamestnávateľ vo výške 1,5% z hrubej mesačnej mzdy
Kolkovné	Stamp Duty	80	Podľa druhu kontraktu

Pri prepočte použitý priemerný kurz €/KES za r. 2018=118

Registrácii DPH podliehajú všetky spoločnosti, ktoré predpokladajú ročnú výrobu, dodávky zdaniteľných tovarov a služieb presahujúcich 5 mil. KES (~45 000 €).

b) Programy podpory zahraničného obchodu, technickej a finančnej pomoci, projekty regionálnej spolupráce

Podporu zahraničného obchodu realizujú najmä [Ministerstvo priemyslu, obchodu a družstiev](#) v spolupráci s [Ministerstvom zahraničných vecí a medzinárodného obchodu Kene](#). Významnú rolu v oblasti podpory exportu hrá rada na podporu exportu ([Export Promotion Council](#) - EPC), ktorá je združená s partnerskými organizáciami z Burundi, Eritrey, Malawi, Madagaskaru, Rwandy,

Tanzánie, Ugandy a Zambie a spolu sú súčasťou African Trade Insurance Agency (ATI). EPC okrem poisťovania exportných operácií identifikuje nové trhy a exportné možnosti, organizuje exportné misie a pomáha najmä malým a stredným firmám pri prenikaní na zahraničné trhy.

Štát podporuje najmä poľnohospodársku výrobu, určenú na export. V niektorých komoditách pomáha o.i. aj štátnym výkupom za fixné ceny. Záujmové skupiny alebo regióny, kde sa plodiny pestujú, sa snažia presadiť zvýšenie výkupných cien, ktoré nie vždy odráža zvýšenie reálnych nákladov.

c) Verejné obstarávanie

Verejné objednávky sa zadávajú formou tendrov. Mnohé tendre však sú už popred dohodnuté pre konkrétneho dodávateľa a tender sa stáva len formalitou na jej potvrdenie. Všeobecne pri vládných tendroch panuje vysoká korupcia s neistým výsledkom pre účastníka tendru. Ako prvý krok, predovšetkým v prípade tendrov na stavebné práce alebo konzultačnú činnosť, býva predkvalifikácia záujemcov. Tí, ktorí sú vyhodnotení ako vhodní kandidáti, sú následne oslovení už priamo formou zasielania tendrových podmienok. Tendre sú zverejňované v dennej tlači, avšak termíny pre podávanie ponúk bývajú veľmi krátke, takže reálnu nádej na úspech majú väčšinou firmy, ktoré sú v mieste fyzicky prítomné alebo tu majú svoje zastúpenie. V prípade tendrov, ktoré sú financované niektorými bankami alebo agentúrami, v ktorých SR nie je členom (napr. African Development Bank), je nutné, aby slovenský dodávateľ využil pre svoju ponuku firmu sídliacu v krajine, ktorá je členskou krajinou danej banky či agentúry. Kontakty na hlavné inštitúcie, vyhlasujúce a spravujúce výberové konania v Keni:

Názov inštitúcie	Web stránka inštitúcie
Integrovaný informačný systém finančného manažmentu (IFMIS)	IFMIS
Surelynk, Domov príležitostí	Surelynk
Tendre Keňa	Tenders Kenya
Parlament	Parliament
Kenský daňový úrad	Kenya Revenue Authority
Kenský úrad civilného letectva	KCAA
Ministerstvo zahraničných vecí a medzinárodného obchodu	MFA&IT KE
Ministerstvo priemyslu a obchodu družstiev	MIT&C KE
Štátna správa-ministerstvá a štátne...	State House MyGov
Rada guvernérov	Council of Governors

d) Zmluvná základňa

Bilaterálne zmluvy medzi SR a KE v ekonomickej oblasti

➤ Zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia - stručný prehľad a aktuálny stav

- kenská strana zaslala návrh zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia (7.4.2015), čím vyjadrila pripravenosť začať bilaterálne rokovanie smerujúce k podpisu uvedenej dohody

- návrh zmluvy bol zaslaný na MF SR, ako aj na ústredie MZVEZ
- Stanovisko MF SR z apríla 2015:
 - ocenenie iniciatívy
 - Keňa bude zaradená do plánu rokovaní, pričom vzhľadom na vysoký počet otvorených zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia v súčasnosti nie je možné špecifikovať konkrétnejší termín
- Stanovisko MEPO z novembra 2017:
 - s ohľadom na vyjadrenia MF SR platí nasledovné:

Keňa je z hľadiska priorít ohľadom uzatvárania dohôd o zamedzení dvojitého zdanenia v strednodobom horizonte (cca rok 2020), navyše je celý proces podmienený nadobudnutím platnosti MLA - Mnohostranného dohovoru na zavedenie opatrení na zamedzenie narúšania základov dane a presunov ziskov súvisiacich s daňovými zmluvami.
- Stanovisko MF SR z októbra 2019:
 - MF SR aktuálne uprednostňuje doriešenie multilaterálnych zmlúv v rámci OECD
 - z kapacitných dôvodov neplánuje otvárať problematiku riešenia bilaterálnych zmlúv s africkými štátmi
 - navrhuje posunúť termín riešenia Zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia medzi SR a KE o ďalšie dva roky.

➤ ***Bilaterálna dohoda o podpore a vzájomnej ochrane investícií (BIT) - stručný prehľad a aktuálny stav***

- 14.11.2011 MiZV SR M. Dzurinda podpísal BID SR-KE
- od januára 2013 sa vzťahuje Nariadenie (EÚ) č. 1219/2012 Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú prechodné opatrenia pre bilaterálne investičné dohody medzi členskými štátmi a tretími krajinami (ďalej len „Nariadenie“). Podľa čl. 12 Nariadenia na nadobudnutie platnosti BIT podpísanej medzi 1. decembrom 2009 a 9. januárom 2013 – prípad BIT s Keňou - je potrebná tzv. autorizácia Európskou komisiou. Táto autorizácia predstavuje nevyhnutnú podmienku na finalizáciu ratifikácie BIT zo strany Slovenskej republiky
- 10. 06. 2015 — kenská strana notifikovala ratifikáciu pôvodne dohodnutého textu BIT SR-KE, ktorý však nespĺňal podmienky vyplývajúce z Nariadenia EÚ č.1219/2012
- 03. 07. 2015 — slovenská strana notifikovala informáciu, že pôvodne dohodnutý text dohody nemôže SK strana ratifikovať z dôvodu zmeny legislatívy EU a potvrdil pripravenosť SK strany na rokovanie o novom texte dohody.

- o 13. 11. 2017 — bol kenskej strane zaslaný nový návrh znenia BIT v súlade s Nariadením EÚ, upravený na účely rokovania s Keňou
- o 29. 10. 2019 — napriek viacerým urgenciám zo strany ZÚ Nairobi počas roka 2019 sme k dnešnému dňu nedostali od kenskej strany žiadne stanovisko v návrhu nového znenia BIT. Zo strany MF SR k otázke možného začatia rokovaní k novému BIT s kenskou stranou sme obdržali emailovú odpoveď, v ktorej MF SR vzhľadom na nedostatočné personálne kapacity, ako aj na doterajší nezáujem kenskej strany riešiť nové znenie zmluvy, nevidia účelné otvárať rokovania k BIT s Keňou.
- o 4.01.2022 – snaha o opätovné naštartovanie procesu smerom k BIT zo strany ZÚ Nairobi bola MF SR odkomunikovaná nasledovne:

*„Vzhľadom na túto skutočnosť nie je účelné, aby zo strany SR bolo otvorených viacero rokovaní a je vhodnejšie najprv ukončiť prebiehajúce rokovania a až následne otvárať nové rokovania s novými krajinami. Z tohto dôvodu teraz **nenavrhujeme otvárať rokovania so žiadnou z uvedených krajín**. Pokiaľ by bol zo strany týchto krajín veľký záujem o rokovania, môžeme náš postoj prehodnotiť.*

Vo vzťahu k rokovaniu bilaterálnych investičných dohôd („BIT“) vo všeobecnosti platí nasledovné.

Investičná politika (s výnimkou portfóliových investícií) patrí do výlučnej právomoci EÚ. Akékoľvek rokovanie BIT zo strany členského štátu EÚ musí byť dopredu autorizované zo strany Európskej komisie. Rovnako tak musí byť pred podpisom autorizovaný aj vyrokovaný text BIT. Európska komisia v poslednom období intenzívnejšie a dynamickejšie prehodnocuje svoju investičnú politiku a nielen slovenská skúsenosť, ale aj skúsenosť iných členských štátov EÚ ukazuje, že je problém od Komisie získať autorizáciu na finálne vyrokované texty BIT a že Komisia vyžaduje doplnenie rôznych ustanovení do finálnej vyrokovanej BIT, čo samotné rokovania a ich úspech do veľkej miery komplikuje a predlžuje“

Slovenská republika v súčasnosti nemá s Keňou uzatvorenú bilaterálnu zmluvu o podpore a vzájomnej ochrane investícií ani zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia. Napriek tomu, že rokovania k obom uvedeným zmluvám boli začaté už pred mnohými rokmi (Zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia v roku 2009 a Zmluva o ochrane investícií v roku 2011) do dnešného dňa sa nepodarilo úspešne dovŕšiť schvaľovací proces ani u jednej z nich. **Tento stav však značne komplikuje prácu ekonomickej diplomacie v Keni a obmedzuje potenciálne možnosti rozvoja obchodných stykov najmä smerom zo SR do Kene.**

V poslednom období rastie záujem potenciálnych investorov z krajín V4, vrátane SR, o investičné možnosti v tomto regióne. Na druhej strane treba prízvukovať, že Keňa, ako aj ostatné krajiny Východoafrického spoločenstva zostávajú naďalej vysoko rizikovými krajinami, či už z pohľadu rozvoja obchodných stykov ako aj investičných príležitostí. Z tohto dôvodu je čo najrýchlejšie podpísanie oboch spomínaných bilaterálnych zmlúv kľúčovou podmienkou pre zintenzívnenie obchodnej výmeny najmä smerom zo SR do KE. Bez nich sa nedá očakávať výrazné zlepšenie v tejto oblasti.. Podľa našich informácií majú všetci významní obchodní partneri z pôvodných ČŠ EÚ tieto zmluvy s Keňou uzatvorené, čo poskytuje podnikateľským subjektom z týchto krajín konkurenčnú výhodu oproti našim podnikateľom.

Z uvedených dôvodov je nevyhnutné opätovne apelovať na MF SR, ako aj na MF KE na otvorenie rokovaní i napriek ich očividnému nezáujmu vyriešiť tento, z podnikateľského hľadiska nežiaduci stav.

III. INVESTÍCIE, ENERGETIKA, VEDA A VÝSKUM

a) Priame zahraničné investície

Štátnou organizáciou, poverenou podporou prílevu zahraničných investícií do Kene je Kenya Investment Authority (Keninvest) - <http://www.investmentkenya.com/>. Portál obsahuje aj informácie potrebné na založenie spoločnosti v Keni. Regionálne zastúpenia Keninvestu by mali vytvárať podmienky na získavanie investícií do regiónov a krajov ako sú Kisumu, Eldoret prístav Mobasa a pod.

	2019	2020	2021	2022*
Prílev PZI (% HDP)	0,5	0,4	0,27	0,26
Prílev PZI (mil. \$)	1 098	717	448	315

Zdroj: MMF, SB, OECD, UNCTAD, EUROSTAT, národné štatistické úrady
* fiškálny rok 2021/2022 končí 30.6.2023, štatistiky neboli zverejnené (ani odhady)

Prílev PZI v roku 2022 bol negatívne zasiahnutý volebným rokom. Investori si chceli byť istí politickou stabilitou a ich rozhodnutia boli ovplyvnené ekonomickým programom kandidujúcich prezidentov a následné hospodárske smerovanie krajiny.

Asi polovica investorov do priemyselnej výroby je zo zahraničia, z toho asi 50% z Veľkej Británie. Zahraničné firmy prítomné v Keni sú v mnohých prípadoch obchodné spoločnosti, bežné sú aj poľnohospodárske podniky. Tieto využívajú rozmanitosť podnebia od horúceho tropického až po chladnejšie na náhorných plošinách, možnosť načasovania zberu na najvhodnejšie obdobie z hľadiska odbytu a lacnú pracovnú silu.

Firmy, ktoré pripravujú investíciu v KE, môžu zväziť členstvo v Eastern Africa Association (EAA - <http://www.eaa-lon.co.uk>). Ide o asociáciu, združujúcu zahraničných investorov a dodávateľské firmy, zamerané na trhy Kene, Tanzánie, Ugandy, Rwandy, Burundi, Etiópie, Eritrey, Seychel a Južného Sudánu.

Pre prácu cudzincov je nevyhnutné pracovné povolenie, ktoré sa vydáva na základe podkladov o vzdelaní a praxi. Kenské zákony síce priamo nezakazujú aktivity cudzincov v niektorých odboroch, spravidla sa však pracovné povolenie vydáva špecialistom (lekárom, vedúcim pracovníkom firiem s väčšinovým zahraničným kapitálom a rôznym expertom). Od roku 2018 dochádza k sprísneniu pravidiel na vydávanie pracovných povolení, osobitne opakovaného predlžovania pracovných povolení pre zahraničných expertov. Podľa skúseností európskych firiem je vhodné pri zakladaní firmy požiadať o pomoc štátnu agentúru **Keninvest**. Agentúra síce veľmi nepomôže pri vybavovaní formalít, ale bez nej je podstatne

komplikovanejšie získať pracovné povolenia pre zahraničných zamestnancov. Zástupca Keninvest je totiž členom komisie a firmám, ktoré idú samostatne, má snahu udeľovanie povolení blokovať.

Výhody - K výhodným stránkam podnikania v Keni patria:

- a) Lacná a dostupná (najmä menej kvalifikovaná) pracovná sila
- b) Hospodársky rast nad 5-6% ročne
- c) Relatívne jednoduchý export miestnej produkcie do okolitých krajín
- d) Dostatok miestnych poľnohospodárskych plodín
- e) Znalosť anglického jazyka na všetkých úrovniach spoločnosti
- f) Vhodné klimatické podmienky hlavne na náhorných plošinách
- g) Postupne vznikajúci spoločný trh krajín Východoafrického spoločenstva (EAC)
a
plánovaná menová únia.

Nevýhody - K nevýhodným stránkam podnikania v Keni patria:

- a) Korupcia: 70 percent firiem hlási žiadosti o úplatky, pri získavaní potrebných dokumentov
- b) Neistota - teroristické skupiny zvýšili riziko pre cestovanie a cestovný ruch, aj keď na druhej strane sa celkový rozsah teroristických rizík znížil
- c) Falšovanie - je zdrojom nekalej hospodárskej súťaže a znižuje trh pre originálne výrobky.
- d) Slabo rozvinutá infraštruktúra - zlá cestná infraštruktúra sťažuje prístup na trh a zvyšuje náklady, čo znižuje konkurencieschopnosť. Dopravné zápchy v Nairobi znižujú produktivitu a spôsobujú meškania na stretnutia.
- e) Vysoké náklady na vstupy - vysoké výrobné náklady v dôsledku faktorov, ako je drahá energia, prekážajú obchodu.
- f) Byrokracia - ťažkopádna byrokracia na centrálnej a krajskej úrovni spomaľuje obchodné rozhodnutia.
- g) Nedostatok elektrickej energie v miestach potreby, jej časté výpadky, vysoká cena.
- h) Nejasné licenčné režimy – nedostatočne jasné politiky licenčných konaní spôsobujú, že centrálna ako aj krajské miestne samosprávy vydávajú prekrývajúce sa licencie a povolenia s duplicitnými nákladmi pre podnikateľa.
- i) Prístup k pracovným povoleniam - Prísne imigračné predpisy sťažujú investorom zamestnávať zahraničný technický personál, ktorý nie je k dispozícii v mieste podnikania a tým obmedzuje rast týchto podnikov.
- j) Nízke produkčné kapacity školiacich stredísk – Dopyt po zručných pracovníkoch je oveľa vyšší ako ponuka. Kapacity školiacich stredísk sú nedostatočné, následkom čoho chýba kvalifikovaná pracovná sila.
- k) Vysoká kriminalita niekedy prepojená s terorizmom.

b) Energetická politika krajiny

Odvetvie energetiky v Keni zaznamenalo v posledných dvoch desaťročiach stabilný rast. Keňa disponuje pozoruhodnými obnoviteľnými zdrojmi, o čom svedčia jej výsledky ako jedného z najlacnejších producentov geotermálnej energie na svete. Keňa sa tiež agresívne snaží zvýšiť prístup k elektrickej sieti, pričom v roku 2022

viac ako zdvojnásobila prístup k elektrickej energii z 32 % v roku 2013 na 75 % domácností.

Miera prístupu k elektrine v mestských oblastiach dosahuje 100 %, zatiaľ čo na kenskom vidieku je to 65 %. Cieľom národnej stratégie elektrifikácie je dosiahnuť do roku 2024 univerzálny prístup na prijateľnej úrovni kvality služieb.

Pandémia COVID-19 mala na sektor negatívny vplyv, pričom dopyt po elektrickej energii klesol, pretože spoločnosti obmedzili svoju činnosť a podniky zápasili s problémom udržať sa nad vodou. Kórejská vláda má záujem opätovne prerokovať existujúce tarify za elektrickú energiu s IPP (nezavislí producenti), aby pomohla zmierniť rastúce náklady obyvateľstva na tovar.

Výroba elektrickej energie: Inštalovaný výkon elektrickej energie v Keni v roku 2021 predstavoval 2 990 MW, čo je výrazný nárast oproti 1 800 MW v roku 2014, ale stále je to málo na krajinu s viac ako 54 miliónmi obyvateľov. Vláda vyvíja úsilie, ktoré zvýši dopyt po elektrickej energii a jej ponuku a zníži náklady na elektrickú energiu zavedením lacnejších obnoviteľných zdrojov energie, ako sú geotermálna, veterná a solárna energia, a pridaním zemného plynu do energetického mixu a zároveň odstavením drahších zariadení na ťažký vykurovací olej (HFO). Očakáva sa, že do roku 2030 dosiahne výroba 5 000 MW, pričom väčšina z nej bude pochádzať z geotermálnej energie, zemného plynu (dovoz), vetra a slnečnej energie.

Približne tretinu inštalovanej kapacity v Keni vlastní a prevádzkujú IPP v niekoľkých elektrárňach vrátane malých vodných elektrární, geotermálnych elektrární, elektrární na biomasu, veterných, solárnych elektrární a elektrární na ťažký vykurovací olej. Zvyšnú kapacitu vlastní a prevádzkuje spoločnosť Kenya Electricity Generating Company (KenGen), ktorá je zo 70 % vo vlastníctve štátu.

Obnoviteľné zdroje: Viac ako 80 % elektrickej energie v Keni sa vyrába z obnoviteľných/čistých zdrojov energie. Z nich geotermálna energia zostáva najvýznamnejším zdrojom s odhadovaným potenciálom 10 000 MW, ale zostáva relatívne nevyužitá so súčasným inštalovaným výkonom menej ako 863 MW. Napriek tomu je Keňa ôsmym najväčším producentom geotermálnej energie na svete a nachádza sa v nej najväčšia geotermálna elektráreň Olkaria IV s výkonom 280 MW. Väčšinu výroby zabezpečuje vláda, pričom v tomto sektore pôsobí len jeden IPP, americká spoločnosť Ormat, ktorá vyrába 140 MW, a zvyšok vyrába spoločnosť KenGen. Zdá sa, že úsilie vlády v oblasti geotermálnej výroby sa vypláca, keďže v súčasnosti prebiehajú rôzne projekty vo verejnom aj súkromnom sektore, ktoré by mali dosiahnuť kapacitu viac ako 1 100 MW.

Ďalšou kľúčovou oblasťou rastu je **veterná energia**. Odhaduje sa, že Keňa má potenciál veternej energie 3 000 MW. Veterná elektráreň pri jazere Turkana je najväčšou veternou elektrárnou v Afrike, ktorá dodáva do siete 310 MW. Okrem toho je spoločnosť GE Energy dodávateľom technológie pre 100MW veternú elektráreň v Kipete, ktorý bol uvedený do prevádzky koncom roka 2021. Projekt veternej elektrárne KenGen s výkonom 80 MW v Meru bol pozastavený kvôli problémom s povoleniami a právami na pozemky. Pre budúcich investorov bude dôležité, aby sa včas zapojili do spolupráce s miestnymi komunitami, aby sa zabezpečila ich akceptácia vlastníctva na úrovni komunity.

Keňa má vysoký potenciál pre **solárnu energiu** vzhľadom na vysokú úroveň slnečného jasu počas celého roka. Keňa v roku 2021 pridala do siete 120 MW solárnej energie, čím sa celková výroba zvýšila na 172 MW. V rôznych štádiách sú rôzne ďalšie solárne projekty, ktorých uvedenie do prevádzky sa predpokladá od roku 2023. Existuje obrovský nevyužitý dopyt po solárnej energii mimo siete, ktorá umožní pripojenie komunít nachádzajúcich sa ďaleko od existujúcej prenosovej infraštruktúry. Pripravujú sa aj plány na prestavbu off-grid dieselových staníc na solárne hybridy s cieľom znížiť náklady na energiu.

V roku 2015 Keňa podpísala s Čínou dohodu o spolupráci v oblasti **jadrovej energie**, ktorá jej umožňuje získať odborné znalosti a technickú podporu. Okrem toho Keňa podpísala dohodu o partnerstve s tromi juhokórejskými firmami v oblasti jadrovej energie a dohody o spolupráci s Ruskom a Slovenskom. Keňa tiež usiluje o uzavretie podobnej dohody o spolupráci so Spojenými štátmi. To všetko je pripravené na plány Kene stať sa do roku 2035 výrobcom jadrovej energie. Keňa spolupracuje s MAAE pri budovaní kapacít na dosiahnutie tohto cieľa.

Ropa a zemný plyn: Keňa je čoraz sľubnejším hráčom na rýchlo rastúcom trhu s ropou a zemným plynom vo Východnej Afrike. Viaceré objavy na pevnine, ktoré od roku 2012 oznámila spoločnosť Tullow Oil, viedli k optimizmu prieskumných a ťažobných spoločností, pokiaľ ide o potenciál krajiny. Celkovo bolo oznámených 63 blokov na prieskum ložísk ropy, z ktorých 37 je licencovaných medzinárodným ropným spoločnostiam (IOC) a jeden Národnej ropnej spoločnosti Kene (NOCK). Doteraz bolo vyvŕtaných celkovo 78 vrtov, pričom v 10 z nich sa objavila ropa a v dvoch zemný plyn. Spoločnosť Tullow odhaduje súčasné vyťažiteľné zásoby ropy na približne 750 miliónov barelov.

Súčasný energetický mix: Pozostáva prevažne zo zelenej energie, pričom geotermálna, vodná, veterná a solárna energia tvoria približne 88 % výroby energie v roku 2022. Zvyšok vyplňajú tepelné zdroje, biomasa a dovoz. Geotermálna energia bude naďalej rásť, keďže sa viac investuje do odstavenia drahých tepelných elektrární a menšej závislosti od vodnej energie, ktorá v rokoch sucha veľmi trpí.

Energetický mix výroby elektrickej energie na základe inštalovaného výkonu v %

Rok / Zdroj	Hydro	Tepelný-Nafta	Geotermálny	Veterný	Solárnych	Dovoz
2022	30	10	41,0	16	1	2

Inštitúcie energetickom sektore: Kľúčové inštitúcie verejného sektora, ktoré sa podieľajú na riadení a regulácii kenského sektora elektrickej energie, sú Ministerstvo energetiky a ropy, Energetický a ropný regulačný úrad (EPRA), KP (jediný distribútor elektrickej energie), Kenya Electricity Generation Company (KenGen), Geothermal Development Company, Kenya Electricity Transmission Company (KETRACO) a Rural Electrification and Renewable Energy Corporation.

Energetická bezpečnosť

Energia je kritickou zložkou ekonomiky a národnej bezpečnosti krajiny, čo si vláda uvedomuje a smeruje značné investície do jej ďalšieho rozvoja vrátane možnosti výstavby jadrových elektrární v budúcnosti.

Neistota dodávok elektrickej energie spôsobuje rastúcu nepohodu spotrebiteľov a stupňuje zraniteľnosť a neistotu budúcich dodávok energie, ako aj kolísanie cien, pričom jej cena v Keni patrí medzi najvyššie v regióne, čo v kombinácii s pravidelným vypadávaním prúdu predstavuje limitujúci faktor pre podnikanie v Keni. Potenciálnym investorom sa odporúča zriadiť si pri svojich prevádzkach svoje vlastné solárne elektrárne, ktoré sú najlacnejším zdrojom elektrickej energie v Keni.

Keňa zaznamenáva približne 16 % systémových strát vyrobenej energie v dôsledku starnutia prenosových a distribučných sietí. Na vyriešenie tohto problému buduje spoločnosť Kenya Electricity Transmission Company (KETRACO) 4 500 km nových elektrických vedení, čím sa viac ako zdvojnásobí prenosová sieť a zavedú sa prvé vysokonapäťové 400kV a 500kV jednosmerné vedenia v Keni, ako aj tri hlavné regionálne prepojenia do Etiópie, Ugandy a Tanzánie. Okrem týchto vedení plánuje spoločnosť KETRACO ďalších 4 200 km vedení na rozšírenie a posilnenie siete.

Distribúcia: Kenya Power (KP) je v súčasnosti jedinou distribučnou spoločnosťou v Keni a prevádzkuje prepojenú sieť v Keni, ako aj niekoľko off-grid staníc v severných oblastiach krajiny. Pôsobivé je, že spoločnosť KP viac ako zdvojnásobila prístup v Keni z 26 % domácností v roku 2013 na 77 % v roku 2018, čím splnila najlepšie kritériá vo svojej triede na svete. KP v tomto úsilí pomáhala spoločnosť Rural Electrification and Renewable Energy Corporation (REREC). REREC bola založená v roku 2006 a jej mandátom bolo zrýchliť tempo elektrifikácie vidieka v celej Keni. Od svojho vzniku REREC pomohla posunúť elektrifikáciu vidieka zo 4 % na 32 % vidieckych domácností, a to najmä vďaka svojmu úsiliu pripojiť 60 000 verejných zariadení (väčšinou základných škôl) po celej krajine a všetkých spotrebiteľov v domácnostiach v okruhu 600 metrov od týchto zariadení.

Spoločne majú KP a REREC tri hlavné ciele na rozvoj distribúcie a prístupu v Keni:

1. Do roku 2025 dosiahnuť takmer univerzálny prístup tým, že sa každý rok pripojí k sieti jeden milión nových zákazníkov. Plán je dosiahnuť to najmä prostredníctvom programu pripojenia na poslednej míli (pripojenie všetkých spotrebiteľov do vzdialenosti 600 metrov od existujúceho transformátora s dotovanou cenou za pripojenie) a prostredníctvom ďalších dotovaných pripojení pre spotrebiteľov v neformálnych osadách. Svetová banka spolupracuje s Keňou pri poskytovaní finančných prostriedkov na tento program.

2. Vybudovať silnejšiu a flexibilnejšiu sieť vybudovaním redundancie, znížením strát a pridaním inteligentných technológií. Súčasná strata pri prenose sú 4,5 % a strata pri distribúcii 15 %.

3. Zvýšiť prístup k obnoviteľným zdrojom mimo siete. V súčasnosti je 19 staníc mimo siete napájaných naftou, ale plánuje sa ich premena na solárno-dieselové hybridy, ako aj prídanie 43 solárnych "minisietí" na zelenej lúke prostredníctvom programu na zvyšovanie rozsahu obnoviteľnej energie (SREP).

Z hľadiska ročného priebehu výroby elektriny boli najstabilnejšie geotermálne elektrárne. Vodné elektrárne mali kolísavú výrobu v závislosti od prietoku vody. Tepelné elektrárne kompenzovali výkyvy vodných elektrární.

Produkcia vodných elektrární je v kenských podmienkach málo predvídateľná vzhľadom na kolísavú výdatnosť vodných zdrojov. Vláda vidí perspektívu v **malých vodných elektrárnach**, ktoré by mali obsluhovať najmä miestne komunity a priemysel s dodávkami prebytočnej energie do verejnej siete.

IV. ZAHRANIČNÝ OBCHOD KRAJINY

a) Dovozný a vývozný režim, obchodná prax

Kenská republika má relatívne liberalizované dovozné podmienky. Je to dané do veľkej miery aj tým, že domáca priemyselná výroba je značne limitovaná a poľnohospodárstvo má nízku produktivitu a nízke platy zamestnancov. Keňa je importne orientovaná ekonomika z toho dôvodu nie je žiaduce jeho príliš veľká ochrana pred dovozmi, ktorá je zameraná najmä na ochranu pred dovozom poľnohospodárskych komodít, produkovaných aj v Keni. Colné sadzby sa riadia „[Spoločným colným sadzovníkom](#)“ pohybujú v rozmedzí 0-35%. Výber cla plní viac fiškálnu funkciu a je významným prínosom do štátnej pokladnice.

Ďalšie znižovanie ciel a ochrany vnútorného trhu netarifnými prekážkami prebieha v súčasnosti v rámci postupného zavádzania colnej únie EAC do praxe.. Z pohľadu podnikateľov z krajín EÚ je dôležitý vývoj rokovaní o Dohode o ekonomickom partnerstve (Economic Partnership Agreement-EPA) medzi EAC a EÚ. Dohoda by v prípade jej podpísania všetkými členskými štátmi EAC postupne odstránila clá pri vývoze z EÚ do Kene a tiež veľké množstvo netarifných prekážok.

Dovozné licencie sa zvyčajne nevyžadujú, okrem niektorých položiek týkajúcich sa bezpečnosti, zdravotníctva alebo životného prostredia, ktoré sú uvedené v príslušnom zákone - Import, Export and Essential Supplies Act, na ktoré je potrebné mať licenciu. Na import je vhodné využiť služby registrovaného importéra. Zoznam dokumentov potrebných na dovoz: Nákladný list (Bill of Lading) alebo Airway Bill, Dokument na uvoľnenie karga (Cargo Release Order), Certifikát zhody (Certificate of Conformity), obchodná faktúra (Commercial Invoice), deklarácia colnej hodnoty tovaru (Declaration of Customs Value), dovozná deklarácia (Import Declaration Form), baliaci list (Packing List), podklad preukazujúci zaplatenie cla (Proof of Payments of Customs Duties), potvrdenie o úhrade poplatku za manipulácie v prístavnom termináli (Terminal Handling Receipt).

V Keni platí systém overovania konformity dovozu (Pre-shipment Verification of Conformity – PvoC), ktorý patrí k najväčším netarifným prekážkam obchodnej výmeny. Zmyslom systému je kontrolovať zhodu dovážaného tovaru s kenskými normami, ktoré spravuje Kenya Bureau of Standards (KEBS). Kontrola tovaru je vykonaná v krajine pôvodu prostredníctvom inšpekčných firiem Societé Générale de Surveillance a Intertek Testing. V prípade, že sa tovar dováža do Kene bez certifikátu od niektorej z nich, je možné tovar certifikovať v bezcolnom priestore Kene, avšak s prirážkou 15 % ceny FOB. V prípade nesplnenia kenských noriem nie je tovar vpustený na územie Kene. Systém poskytuje voľbu medzi tromi spôsobmi certifikácie tzv. Route A, B a C, pričom C sa týka jednorazových dovozov od nezavedených

firiem a A je najjednoduchšia forma dovoznej procedúry, vyžadujúca ale licenciu s vyššou úrovňou predbežnej kontroly, vhodná pre pravidelných dovozcov veľkých objemov. Výnimka sa vzťahuje len na dovoz surovín, kde postačuje analytický rozbor od výrobcu. Bilaterálne zmluvy sú uvedené v časti „Zmluvná základňa“ a DPH v časti „Dane a odvody.“

V prípade nových obchodných kontraktov sa používa neodvolateľný dokumentárny akreditív otvorený v renomovanej banke. Pri menších objednávkach u nových odberateľov nie je neobvyklá platba vopred. Na základe skúseností je postupne možné prejsť na platbu proti dokumentom. Pri obchodnom styku s dlhodobými partnermi je bežná úverová platobná podmienka.

b) Základná štatistika zahraničného obchodu

Zahraničný obchod - výmena tovarov v trhových cenách v mld. EUR

Položka/Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Export	4,4	5,1	5,2	5,8	6	6,08
Import	12,5	14,8	16,4	18	15,4	16,8
Bilancia	-8,1	-9,7	-11,2	-12,2	-9,4	-10,7

Zdroj: KNBS

Deficit obchodnej bilancie v porovnaní s 2021 narástol, čo sa pripisuje oživeniu po covidom období. Depreciácia kenského shilingu od konca roka 2022 je signálom, že trend dovozu zo zahraničia by sa mal spomaliť pre spotrebné tovary. Podstatnou časťou dovážaných komodít ovplyňujúcich import sú hlavne esenciálne ropné produkty.

c) Tovarová štruktúra zahraničného obchodu v členení vývoz/dovoz

Podrobné členenie zahraničného obchodu za rok 2022 ešte neboli zverejnené, avšak predikcie vydané KNBS potvrdzujú pokračovanie trendu prehlbovania deficitu zahraničného obchodu. Keňa je dlhodobo čistým importérom s výraznou prevahou dovozu nad vývozom, čo poskytuje aj príležitosti pre slovenských exportérov. Pri dovoze do krajiny dlhodobo dominujú výrobky z ropy, priemyselné stroje a zariadenia nasledované elektronikou a motorovými vozidlami.

Dovoz 2022 podľa širšej ekonom. kategórie (mil. EUR)	1Q	2Q	3Q	4Q	Spolu
Potraviny a nápoje	340	451	438	469	1 698
Priemyselný tovar	602 ¹	643 ¹	618 ¹	409 ¹	6 273
PHM a oleje	852	210 ¹	322 ¹	984	4 368
Stroje a iné kapitálové vybavenie	534	477	475	452	1 938
Dopravné zariadenie (autá)	269	322	263	314	1 168
Spotrebný tovar	384	327	320	308	1 338
Tovar (nešpecifikovaný)	18	5	23	18	63
Spolu	3 997	4 435	4 459	3 955	16 846

Dovoz 2022 podľa širšej ekonom. Kategórie (% podiel)	1Q	2Q	3Q	4Q
Potraviny a nápoje	8,5%	10,2%	9,8%	11,9%
Priemyselný tovar	40,1%	37,1%	36,3%	35,6%
PHM a oleje	21,3%	27,3%	29,6%	24,9%
Stroje a iné kapitálové vybavenie	13,3%	10,7%	10,7%	11,4%
Dopravné zariadenie (autá)	6,7%	7,3%	5,9%	7,9%
Spotrebný tovar	9,6%	7,4%	7,2%	7,8%
Tovar (nešpecifikovaný)	0,4%	0,1%	0,5%	0,4%
Spolu	100%	100%	100%	100%

Zdroj: KNBS

Vývoz 2022 podľa širšej ekonom. kategórie (mil. EUR)	1Q	2Q	3Q	4Q	Spolu
Potraviny a nápoje	79	88	83	82	334
Priemyselný tovar	469	491	901	935	796
Priemyselný tovar	49	58	58	54	221
Priemyselný tovar	682	831	105	773	391
PHM a oleje	1	1	4	2	10
PHM a oleje	864	998	023	427	312
Stroje a iné kapitálové vybavenie	2	2	3	2	10
Stroje a iné kapitálové vybavenie	255	427	270	927	879
Dopravné zariadenie	1	2	1	2	7

(autá)	076	285	685	377	423
Spotrebný tovar	48 355	47 800	48 071	47 425	191 651
Tovar (nešpecifikovaný)	-	-	-	12	12
Spolu	182 701	201 832	199 055	192 876	776 464

Zdroj: KNBS

Vývoz 2022 podľa širšej ekonom. kategórie (% podiel)	1Q	2Q	3Q	4Q
Potraviny a nápoje	43,5%	43,8%	42,1%	43,0%
Priemyselný tovar	27,2%	29,1%	29,2%	28,4%
PHM a oleje	1,0%	1,0%	2,0%	1,3%
Stroje a iné kapitálové vybavenie	1,2%	1,2%	1,6%	1,5%
Dopravné zariadenie (autá)	0,6%	1,1%	0,8%	1,2%
Spotrebný tovar	26,5%	23,7%	24,1%	24,6%
Tovar (nešpecifikovaný)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Spolu	100%	100%	100%	100%

Zdroj: KNBS

Štatistiky dovozu 2018 – 2021 podľa detailného rozdelenia

Č	Import podľa komodít (v mil. EUR)	2018	2019	2020	2021
1	Priemyselné stroje	2 220	2 040	1 660	1 430
2	Výrobky z ropy	1 610	2 011	3 390	2 218
3	Cestné motorové vozidlá	752	729	1 225	1 110
4	Železo a oceľ	660	715	860	932
5	Lieky a farmaceutické výrobky	529	476	558	690
6	Plasty v primárnych a neprimárnych formách	519	524	743	727
7	Živočíšne a rastlinné tuky a oleje	467	587	568	568
8	Pšenica, nemletá	253	363	843	864
9	Elektronika a Telekomunikačné zariadenia a ich časti n.e.s.	251	274	1 056	1 109
10	Papier a výrobky z papiera	-	-	423	394
	Prvých 10 komodít	7 329	7 816	11 326	10 042
	Ostatné komodity	5 210	6 958	5 100	5 363
	Celkom	12 539	14 774	16 426	15 405

Štatistiky vývozu 2018 – 2021 podľa detailného rozdelenia

Č	Vývoz podľa komodít (v mil. EUR)	2018	2019	2020	2021
1	Čaj	1 090	1 260	1 660	1 220
2	Záhradnícke produkty a kvety	966	970	711	574
3	Minerálne olej a mazivá	269	278	386	402
4	Káva	187	201	210	215
5	Titánová ruda a koncentráty	116	118	212	156
	Prvých 5 komodít	2 628	2 827	3 136	2 516
	Ostatné komodity	3 119	3 223	2 700	3 507
	Celkom	5 747	6 050	5 836	6 023

Zdroj: KNBS

d) Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu vývoz/dovoz

Z hľadiska najvýznamnejších importérov do Kene narástol medziročne výrazne dovoz zo Spojených arabských emirátov (avšak je všeobecne známe, že SAE sú využívané ako proxy krajiny na produkty aj zo politicky nekorektných krajín. Dovoz z významných štátov EU sa výrazne prepadol.

Import (v mil. EUR)	2021	2022	2021/2022 %
Čína	2 983	3 064	3%
SAE	1 208	2 755	128%
UK	229	247	8%
Južná Afrika	298	413	39%
Saudská Arábia	775	825	6%
Japonsko	662	661	0%
India	1 561	1 691	8%
USA	569	631	11%
Nemecko	291	233	-20%
Holandsko	316	219	-31%
Francúzsko	152	144	-5%

Zdroj: KNBS

Najvýznamnejším exportným partnerom je Uganda a výrazne narástol export medziročne do USA. Prezident Ruto vyzval svojich kolegov v Afrike, aby zmobilizovali centrálnu a komerčnú banku a pripojili sa k Panafrickému platobnému a zúčtovaciemu systému (PAPSS), ktorý bol spustený v januári 2022.

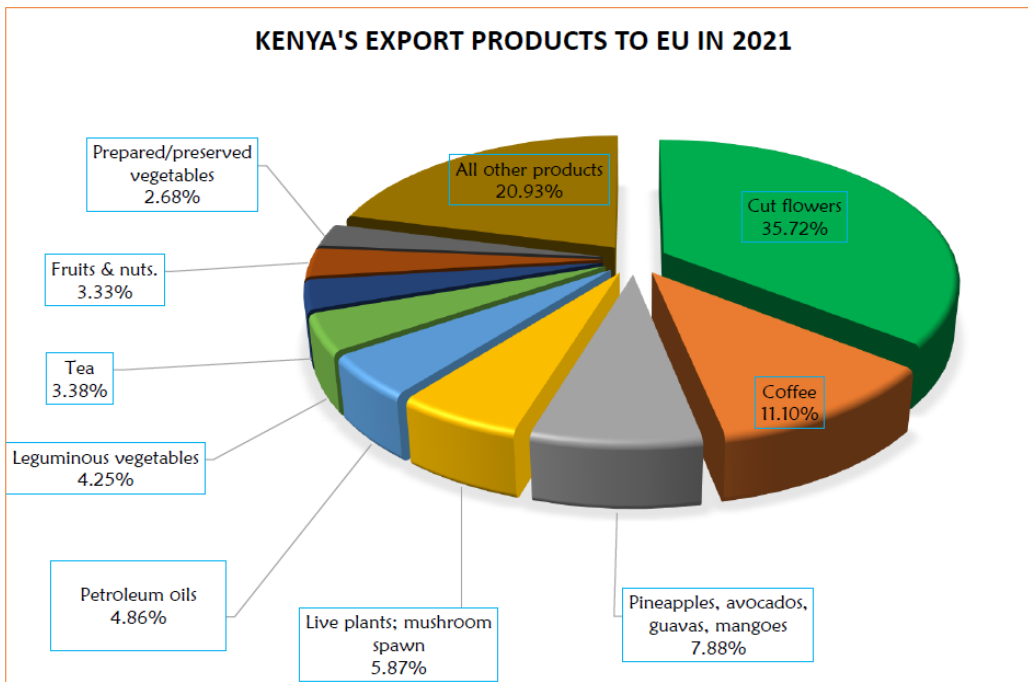
Tento systém pre vnútroafrický obchod vytvorili Africká exportno-importná banka (Afreximbank) a sekretariát Africkej kontinentálnej zóny voľného obchodu (AfCFTA). Iniciatívu podporila Africká únia a africké centrálné banky.

Export (v mil. EUR)	2021	2022	2021/2022 %
Uganda	483	545	13%
USA	392	514	31%
Pakistan	357	432	21%
Holandsko	380	352	-7%
Tanzánia	274	332	21%
UK	331	299	-10%
Rwanda	173	239	38%
SAE	158	203	28%
Egypt	142	180	26%
Nemecko	96	108	13%
France	65	67	3%

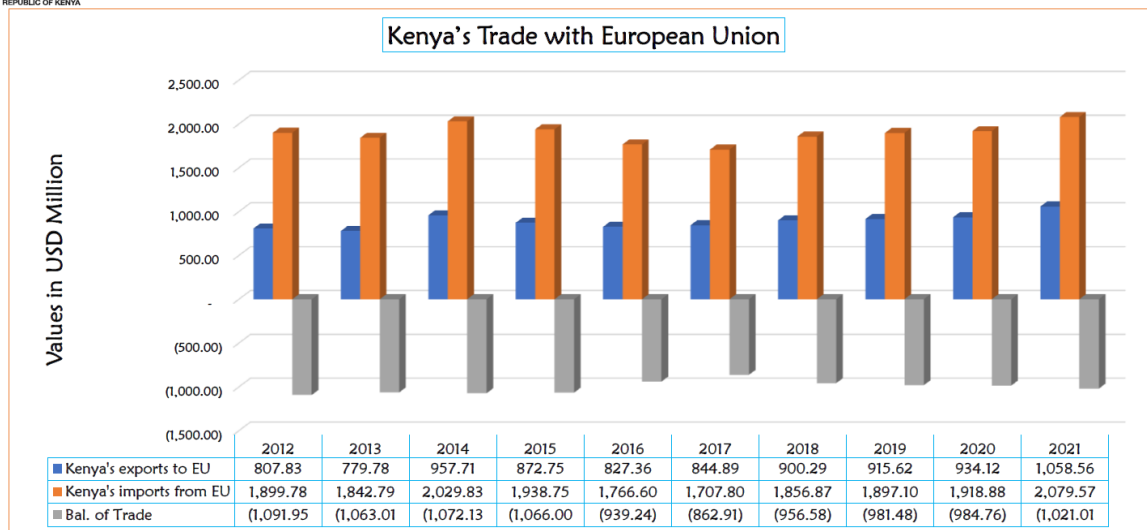
Zdroj: KNBS

Pri exporte kenských tovarov do EU sa na prvých miestach s výraznou prevahou umiestnili Holandsko (kvety), so značným odstupom nasleduje Nemecko.

Celkovo najdôležitejším trhom pre kenského tovary vo svete zostáva susedná Uganda, nasledovaná Holandskom (kvety), USA (textil a odevy) a Spojeným kráľovstvom (kvety, čaj). Ďalšími významnými exportnými teritóriami sú taktiež Pakistan (čaj), Tanzánia a Spojené arabské emiráty.

Source: ITC, compiled by KEPROBA

Source: ITC, compiled by KEPROBA

e) Vývoj zahraničného obchodu so SR za posledných päť rokov (vývoz/dovoz)

Obchodná výmena medzi SR a Keňou v tis. EUR

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vývoz	5 089	4 430	4 703	8 017	9 290	12 258
Dovoz	403	637	1 505	678	2 018	3 660
Saldo	+4 686	+3 793	+3 198	+7 339	+7 272	+8 598

Zdroj: Štatistický úrad SR

V roku 2022 dosiahol export slovenských tovarov do Kene nový rekord 12,258 mil. EUR, čo je nárast 32% oproti roku 2021. V podpoložkovom vyjadrení došlo k nárastu v segmentoch tovarov, ktoré ekonomická diplomacia na ZÚ SR v Nairobi dlhodobo a cielene presadzuje na kenskom trhu. Najvýznamnejšími exportnými komoditami zo SR do Kene boli elektrické transformátory, stroje a zariadenia; automobily, hnojivá, technológie na výrobu kyslíka.

Import z Kene na Slovensko v roku 2021 zaznamenal rovnako rekordnú úroveň a medziročne sa zvýšil o 80%. Najvýznamnejšími importnými komoditami z Kene do SR v r. 2021 sú živé a rezané kvety a rastliny, ovocie a orechy. Dlhodobu medzi SR a Keňou vykazuje náš zahraničný obchod kladné saldo v platobnej bilancii.

Obchodné a investičné projekty v Keni

ZÚ Nairobi v roku 2021 a 2022 nezaznamenal žiadny nový investičný projekt so slovenskou spoluúčasťou. Obnovenie investičných aktivít v Keni sa všeobecne očakáva v novom rozpočtovom roku vlády, ktorá pripravuje daňové a nedaňové stimuly pre prílev PZI.

V máji 2022 sa uskutočnila podnikateľská misia (18 firiem), ktorá priblížila účastníkom špecifiká a možnosti podnikania na miestnom trhu.

Vo februári 2023 prebehla ďalšia podnikateľská misia (17 firiem) do Kene a súčasne sa delegácia zúčastnila Keňa – EÚ Biznis fóra. SARIO podpísalo Memorandum o porozumení so Združením podnikateľov Kene (KEPSA).

Pre slovenské podnikateľské subjekty stále existuje v Keni potenciál hlavne v oblasti dodávok energetických zariadení, poľnohospodárskych a potravinárskych strojov a zariadení, priemyselných a organických hnojív, ako aj chémie na ochranu poľnohospodárskych plodín.

V. MARKETINGOVÁ STRATÉGIA

a) Obchodné zvyklosti v teritóriu

- dôležitosť obchodného zástupcu
- neočakávať promptnú reakciu (faktor času nehrá úlohu)
- potvrdiť si relevantnosť informácií
- trh sa stáva čoraz viac konkurenčným

- získať skutočný záujem, nie je jednoduché

Kultúrne zvyklosti pri obchodnom rokovaní v Keni:

Ako osloviť obchodných partnerov?

Všetky komunity uprednostňujú neformálny prístup k obchodným stretnutiam. Výnimkou sú štátne inštitúcie, kde je potrebné dať dostatočne jasne najavo, s kým a na akej úrovni rokujete. V zriedkavých prípadoch sa môže stať, že sa rokuje s ľuďmi, ktorí očakávajú, že budú titulovaní. Ide o absolventov európskych, ale aj amerických technických univerzít, ktorí si v rozpore s anglickými zvyklosťami dávajú na vizitky titul "Eng.". V týchto prípadoch sa odporúča používať tento titul pri ich oslovovaní. Ak je partnerom napríklad poslanec parlamentu, pred menom sa uvádza titul "Honourable".

Dôležité je tiež zväziť, či je váš výrobok alebo služba uplatniteľná na kenskom trhu. Tunajší trh je z 90 % čisto proimportný a väčšina vecí sa dováža zo zahraničia. Je dôležité si uvedomiť, že trh je veľmi citlivý na cenu. Veľa tovaru sa dováža z Číny a Indie. Konkurovať týmto výrobcom cenou prirodzene nie je možné. Bohužiaľ, ani bohatšia stredná trieda neuprednostňuje kvalitu pred cenou.

Ako si dohodnúť obchodné stretnutie a ako to funguje (miesto a čas stretnutia v kancelárii, reštaurácia; obed/večera, vizitky, darčeky atď.)

Stretnutia s kenskými partnermi je potrebné pripraviť rovnako svedomito a prístupovať k nim rovnako ako k stretnutiam s partnermi v západnej Európe. Prezentácia musí byť jasná, zrozumiteľná a presvedčivá. Keňania neradi čítajú medzi riadkami, preto je dôležité byť konkrétny a vecný. Treba si tiež uvedomiť, že "dohodnuté" ustanovenie vnímajú kenský partneri ako "predbežnú dohodu". Na druhej strane sa od európskych partnerov očakáva, že budú dohodu dôsledne vykonávať. Táto "asymetria" veľmi sťažuje vykonávanie zmlúv v Keni.

Vnímanie času v Keni je tiež veľmi originálne. Najmä stretnutia na úradoch a ministerstvách sú pomerne chaotické, čo znemožňuje plánovanie časového harmonogramu. Potvrdenie stretnutia na ministerstve je zvyčajne niekoľko hodín vopred, ale určite nie napríklad týždeň vopred. Ani potvrdenie stretnutia neznamena, že sa stretnutie naozaj uskutoční a nebude odložené o niekoľko dní. Pripravte sa na to, že Váš partner môže na stretnutie meškať aj 15 minút. Zachovajte pokoj a prijmite to s gráciou. Samozrejme od Vás sa bude očakávať, že budete plus mínus dochvilny. Ak cestujete služobne, nechajte si dostatok času (hlavne Nairobi trpí dopravnými zápchami), buďte trpezlivý a flexibilný. Používanie vizitiek je bežné, Keňania radi používajú kvalitný papier a experimentujú s farebnou tlačou. Európan nesmie byť prekvapený, keď zistí, že e-mailová adresa aj námestníka ministra je na Yahoo alebo Google. Je to spôsobené nespoľahlivosťou IT siete vlády, ale aj súkromných spoločností. Keňania si veľmi potrpia na ceremónie a obrady a na oficiálnych stretnutiach kenskú stranu nezriedka sprevádza veľký spevácky zbor. Darček je veľmi vhodný a môže pomôcť zlepšiť komunikáciu.

Čo najviac prekvapí slovenského obchodníka počas rokovania?

Nedajte sa zmiasť prvým dojmom, najmä nie tým, ktorý je založený na známych klišé a mediálnych obrazoch "chudobnej Afriky". Jednou z charakteristických čŕt subsaharského regiónu je značný rozdiel medzi sociálnymi vrstvami. Mnohí Keňania, ktorí zastávajú vysoké funkcie v štátnej správe alebo vo vedení súkromných subjektov, pochádzajú zo sociálne dobre situovaných, často vplyvných a finančne

dobře zabezpečených rodín. Sú absolventmi alebo držiteľmi akademických titulov z jedného alebo viacerých prestížnych svetových univerzít. Afričania si vo všeobecnosti cenia dosiahnutie vysokého spoločenského statusu, čo úspešní často demonštrujú nápadným dôrazom na okázalosť a materiálnu sebaaprezentáciu. Je dobré osloviť partnera titulom, napríklad pán doktor, pán riaditeľ.

Akí obchodníci sú Keňania?

Keňskí partneri bývajú pripravení na rokovania, najmä s dobrou znalosťou cien konkurencie. Nemajú však veľmi jasnú predstavu o slovenských výrobkoch. Je žiaduce vyzdvihnúť kvalitu vlastného tovaru a hneď na začiatku vylúčiť akékoľvek porovnanie s čínskym ekvivalentom poukázaním na to, že čínsky tovar sa s európskym nedá porovnať v žiadnych parametroch. Keňania si dobre uvedomujú, že Čína vyváža do Afriky tovar nižšej kvality, a preto nie je na škodu na to poukázať. Pri vzájomných rozhovoroch je potrebné byť vnímavý, otvorený, pripravený na neobvyklé riešenia, nepovyšovať (vnímanie koloniálnych čias), neponižovať a pružne zachovávať svoje štandardy.

Spôsobujú kultúrne/náboženské/etnické rozdiely pri rokovaní výraznú priepasť medzi partnermi?

Pri rokovaní s Keňanmi sa pije alkohol, v podstate neexistujú žiadne rozdiely oproti európskym zvykom. V prípade obchodného rokovania s kenskými moslimami platí to isté okrem pitia alkoholu. Ženy sú rešpektované ako obchodné partnerky. Významné percento žien pôsobí na vysokých štátnych postoch (ministerstvá, štátne firmy) a vplyvných podnikateľiek. Na druhej strane sa veľká pozornosť venuje tradíciám. Úcta k veku a zmysel pre hierarchiu sú u afrických partnerov hlboko zakorenené. Môže byť dobrým nápadom mať v obchodnej delegácii staršieho kolegu.

Ak je to možné, odporúča sa komunikovať osobne, telefonicky alebo prostredníctvom populárnej aplikácie WhatsApp.

Všeobecným problémom však je, že dohodnuté záväzky sa veľmi často porušujú. Veľmi frustrujúcim aspektom rokovania je dlhé čakanie na odpoveď, keď sa nemožno dovolať potenciálnemu partnerovi, ktorý navyše nereaguje na žiadne urgencie. Neváhajte poslať správu cez aplikáciu WhatsApp aj vysokopostaveným osobám, ak Vás upozornia, že ju používajú. Zachovanie tváre je pre Keňanov mimoriadne dôležité. Treba si dávať pozor, aby ste svojho kenského partnera počas rokovania nedostali do nepríjemnej situácie, a zachovávať určitý takt, citlivosť a zdržanlivosť. V Keni existuje aj kmeňový charakter, pričom príslušníci niektorých kmeňov sa cítia byť nadradení ostatným. Etnické otázky však možno považovať za komunikačnú tabu a neotvárať rozhovor orientujúci sa na kmeňovú príslušnosť.

Je dôležité mať so sebou tlmočníka? / A čo jazykové vybavenosť?

Nie je bežné mať tlmočníka. Keňania majú výbornú angličtinu. Je to ich druhý úradný jazyk (po swahilštine). Musíte sa sústrediť na jasnú výslovnosť, slovenská výslovnosť je pre Keňanov často nezvyčajná. Obchodovať sa dá po celý rok, najmenej vhodné sú však obdobia dovolení: júl - august a december - január. Obchody možno uzatvárať denne od 9.00 do 17.00 hod. Medzi 12. a 14. hodinou je prestávka na obed.

Ako kenský podnikatelia narábajú s časom pri obchodných rokovaniach?

Na stretnutie musíte prísť presne, ale neočakávajte automaticky to isté od africkej strany. Je potrebné byť flexibilný, pri plánovaní počítať s možnými oneskoreniami.

V Afrike existuje konsenzuálny spôsob vyjednávania. To znamená, že profistrany sa rozprávajú a rozprávajú, kým sa vzájomne nedohodnú alebo nezmieria. Je dôležité mať časovú rezervu na ďalšie stretnutia. Pri rokovaniach v Európe je dochvilnosť Keňanov "mierne" lepšia.

Kenský partner má spravidla na všetko dostatok času, ale od európskeho partnera sa vyžaduje, aby na všetky požiadavky reagoval okamžite. Aj v tomto prípade existuje osobitná "asymetria" vo vzťahoch.

Ako sa kenský obchodníci vyrovnávajú s emóciami pri obchodných rokovaniach?

Keňania sú v priemere o niečo lepšie vybavení emocionálnou inteligenciou, ako to zvyknú mať Európania s Afričanmi: často "prečítajú" svojho partnera skôr, ako on prečíta ich, a neváhajú využiť všetky slabiny, ktoré nájdú. Aktívne pritom pracujú so svojimi emóciami. Je to spôsobené tým, že veľký počet solventných Keňanov buď priamo študovalo v Európe a USA, prípadne tam majú aspoň niekoľko príbuzných a známych. Vedomosti o nás „Západniaroch“ sú teda na ich strane vyššie ako naopak.

Existujú nejaké teritoriálne rozdiely v obchodných rokovaniach v rámci krajiny (sever x juh, provincie)?

Z územného hľadiska neexistujú žiadne miestne špecifiká voči rokovaniam s európskymi partnermi. Z praxe čím viac do teplejších oblastí krajiny (Mombasa, Kisumu), tak majú na všetko ešte viac času.

Je vhodné/zaužívané ponúkať alkohol počas obchodných stretnutí?

Alkohol by sa nemal podávať počas pracovných stretnutí. Alkohol je vhodné konzumovať len počas pracovnej večere alebo pracovného obeda.

Ako sa obliecť na obchodné stretnutie?

Prvý dojem a vonkajší vzhľad sú dôležité. Keňania sú veľmi dobre upravení, ich vonkajší vzhľad je ich vizitkou a podľa toho Vás budú posudzovať. Tu platí, že šaty robia človeka. Na obchodné stretnutie sa oblečte formálne, najlepšie do obleku (vzhľadom na podnebie nemusí byť nevyhnutne tmavý), kravata je potrebná len na stretnutia s predstaviteľmi vyšších štátnych orgánov. Dámy by nemali nosiť šaty s odhalenými ramenami alebo si prehodiť kostýmové sako. Sukne by nemali byť kratšie ako po kolená. Na topánkach veľmi záleží a sú čerešničkou oblečenia. Bola by škoda zanechať zlý dojem napriek možno výbornému obchodnému návrhu. Určite nepodceňujte oblečenie a vzhľad.

Ako by mal vyzeráť ideálny tím na stretnutie (počet členov, vekové a rodové zloženie tímu, vedúci tímu)?

Kladie sa dôraz na postavenie a senioritu. Čím vyššie v hierarchii je obchodný partner, tým lepšie. Úcta k veku a zmysel pre hierarchiu sú u afrických partnerov hlboko zakorenené. Môže byť preto dobré, ak je súčasťou obchodnej delegácie starší kolega.

Je zvykom pozvať obchodného partnera domov alebo prijať jeho pozvanie? Ak áno, čo očakávať?

V Keni nie je zvykom pozývať svojho zahraničného obchodného partnera k sebe domov. Vo výnimočných prípadoch, po nadviazaní dlhodobého obchodného vzťahu, však k takémuto pozvaniu môže dôjsť. V takom prípade je zvykom priniesť partnerovi malý darček (značkové víno, drahý alkohol, kvety pre manželku obchodného partnera).

Čo by ste odporučili podnikateľom, ktorí sa chystajú do Kene?

Rokovanie s úradmi je niekedy veľmi byrokratické, ale často ide o zámerné zdržiavanie s cieľom získať určitú odmenu.

Právny systém je založený na anglickom zvykovom práve, a preto je pre Stredoeurópanov nezrozumiteľný a odporúča sa riešiť spory zmierom, aj za cenu veľkých ústupkov, pretože súdne spory trvajú dlho a sú veľmi drahé. Na prípadné súdne spory by sa mal najímať miestny právny poradca. Pokiaľ nejde o veľké sumy, je jednoduchšie a lacnejšie dosiahnuť so žalovaným kompromis.

Základné zásady pre rokovanie s kenskými partnermi, ktorých dodržiavanie pomôže presadiť podnikateľský plán:

- kontaktujte ZÚ Nairobi (ekonomický diplomat), ktorá vám poskytne aktuálne informácie, poradí s obchodným prípadom, overí zmyslupnosť obchodnej ponuky, poskytne asistenčné služby
- nadviažte s partnerom osobný vzťah (zistíte jeho záujmy, pozvite ho na Slovensko, venujte mu náležitú pozornosť). Je však potrebné zvážiť, či zo strany partnera existuje skutočný záujem. Nezriedka sa stáva, že "potenciálny partner" má záujem skôr o návštevu Európy ako o obchod. Na druhej strane návšteva Slovenska presvedčí dôveryhodného partnera o vyspelosti Slovenska, a teda aj o výrobkoch pochádzajúcich zo SR
- vždy sa usmievajte, buďte zdvorilý a príjemný
- nesťažujte sa na maličkosti
- kritizujte nepriamo a vyhýbajte sa konfrontácii
- nikdy nedávajte najavo mrzutosť - riskujete, že stratíte rešpekt svojho partnera
- nesnažte sa získať zjavnú výhodu nad partnerom a pôsobiť nadradene - je potrebné spolupracovať a byť ústretový. Jedna vyhratá bitka môže niekedy prehrať vojnu
- neponáhľajte sa. Pomalý prechod od všeobecností ku konkrétnostiam pomôže partnerovi lepšie pochopiť návrhy. Rokovania však tiež nesmú byť zdĺhavé a musia mať vopred stanovený cieľ
- počítajte s odkladmi - zakomponujte ich do programu a ceny
- dobre si pripravte projekt a buďte konkrétny vo svojich argumentoch
- vždy počítajte s tým, že bude potrebná zľava. Tá musí byť zohľadnená v počiatočnom návrhu ceny. Zľava však nesmie byť prehnaná. Faktor ceny je na miestnom trhu rozhodujúci a pre dodávateľov kvalitného (a teda drahšieho) tovaru je často osudný

Niektoré odporúčania pri zakladaní spoločnosti v Keni

- a) Exportéri do Kene by si mali založiť entitu priamo v Keni. Na riadiace pozície v spoločnosti odporúčame angažovať občana EÚ. V prípade angažovania miestneho občana je takmer nevyhnutná jeho dôkladná preverka bezúhonnosti. Vzhľadom na zlé skúsenosti s vedúcimi zamestnancami firiem vybraných z miestneho obyvateľstva, neodporúčame angažovať na riadiacich postoch miestne sily. Rady je potrebné získavať od profesionálnych

konzultačných a poradenských firiem. Predstaviteľom pracujúcim na „voľnej nohe“ je lepšie sa vyhnúť.

- b) Pri vybavovaní administratívnych záležitostí je výhodné osobne navštevovať krajské a ústredné štátne úrady, aby sa dali vytvoriť osobné kontakty a vzťahy, a aby bolo možné lepšie pochopiť najaktuálnejšie postupy, požiadavky a nariadenia.
- c) Je vhodné byť rozvážny a uistiť sa, že bol dostatok času venovaný na zabezpečenie všetkých potrebných dokumentov, aby sa zabránilo naliehavosti, ktorá môže viesť ku korupcii. Je dobré vyvarovať sa „skratiek“ pri vybavovaní obchodných licencií a povolení.
- d) Pridanie sa k miestnym združeniam súkromného sektora môže byť užitočné, nakoľko môžu poskytnúť rady na rýchle riešenia problémov pri práci a podnikaní.
- e) Obnoviteľná energia je udržateľná a často aj lacnejšia a praktickejšia v odľahlých oblastiach.

Vzhľadom na nie veľmi prehľadné a priaznivé podmienky podnikania nie je Keňa zatiaľ veľmi vyhľadávaná ako cieľ slovenských investícií, aj napriek tomu, že kenská ekonomika je jednou z najrýchlejšie rastúcich v Afrike, má stabilný bankový sektor, Vymožitelnosť práva je však veľmi nízka. Kenské subjekty nemajú väčšinou dostatok kapitálu na expanziu do geograficky vzdialených teritórií.

Priemyselná výroba je koncentrovaná v najväčších kenských mestách – Nairobi, Mombasa, Nakuru, Eldoret a Kisumu.

b) Vyhodnotenie odbytových možností so SR

Potenciál a rozhodujúce sektory/odvetvia spolupráce SR s Keňou, definícia širších oblastí spolupráce, ako sú vzdelávanie, inovačná politika, rozvojová spolupráca, vedecko-výskumná spolupráca, turistická destinácia, vývoz slovenského kapitálu, prílev priamych zahraničných investícií

Keňa, najväčšia ekonomika východnej disponuje potenciálom spolupráce so SR najmä v nasledovných oblastiach:

Rozvoj infraštruktúry, ktorá je výrazne poddimenzovaná vo vzťahu k dynamike ekonomického rastu. Vláda považuje investície do infraštruktúry za zásadné, podľa Strednodobého plánu by boli potrebné investície do výstavby cestnej siete, železničnej siete, letísk a prístavov vyčíslené na USD 4 mld. ročne

Dodávka lietadiel a letiskového vybavenia, ľahkých železníc a iných infraštruktúrnych projektov v súlade s vládnymi programami rozvoja infraštruktúry na národnej ako aj na krajskej samosprávnej úrovni.

Dodávka solárnych panelov a solárnych systémov

Dodávka poľnohospodárskej techniky s výhľadom na postupnú mechanizáciu výroby v poľnohospodárstve. Najperspektívnejšie sú malá poľnohospodárska technika ako malotraktory a pod.

a) Poľnohospodársky a potravinársky priemysel

- Poľnohospodárske stroje a zariadenia s akcentom na malú poľnohospodársku techniku

- Umelé hnojivá a prípravky na ošetrovanie plodín a boj proti škodcom
- Možnosti uplatnenia unikátnej slovenskej technológie na výrobu organominerálnych hnojív na báze tekutého a miešaného koloidného keratínu, ktorý by mohol mať na miestnom trhu veľký potenciál.
- Diverzifikácia čierneho čaju do špeciálnych čajov pre rôzne malé špecifické trhy (niche markets), zeleného čaju, ortodoxných čajov, čajových nápojov (na priamu spotrebu) a organického čaju. V súčasnosti sa ~98% čierneho čaju predáva bez špeciálnych úprav.
- Spracovávanie mlieka na práškové mlieko, syry, maslo, jogurty, zmrzlinu a ochutené kondenzované mlieko
- Produkcia, mletie, balenie a marketing pšenice a pšeničnej múky v hlavných pestovateľských oblastiach ako Uasin Gishu, Narok, Marakwet, Elgeyo, Molo, Londiani, Nakuru, a Timau
- Spracovanie orechov (podzemnice olejne, kešu, makadam)
- Výstavba bitúnkov a chladiarenských komplexov, spracovávanie koží a poskytovanie finančných služieb vrátane pôžičiek a bankovníctva v oblastiach s množstvom dobytká.
- Spracovávanie organického medu, výroba zariadení a príslušenstva pre včelárstvo a podpora odbytu včelárskych výrobkov na trhoch s vysokým dopytom rozvinutých krajín.
- *Závlahové hospodárstvo a investičné celky pre zavlažovanie*
- *SR môže rovnako ponúknuť kvalitné expertné zázemie a bohaté skúsenosti aj v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve.*

b) Priemyselná výroba

- Výroba priemyselných hnojív
- Poľnohospodársky spracovateľský priemysel
- Potravinársky priemysel
- Obrábacie stroje a nástroje
- Spotrebný tovar
- Textilné a odevné výrobky
- Montáž automobilov
- Plasty (napr. recyklácia odpadu spojená s výrobou konečných produktov ako napr. stoličiek na staniciach, zvodidiel na diaľnici, stĺpov...podľa špeciálnej slovenskej technológie)
- Papier, kartón a lepenka
- Rôzne strojárne výrobky

c) Energetika

- Prieskum nálezísk uhľovodíkov a ropy
- Bio palivá
- Výroba veternej, solárnej, geotermálnej a vodnej elektrickej energie
- Inovácie v oblasti obnoviteľných zdrojov energie
- Výroba transformátorov

d) ICT

- Počítačové hry, filmové animácie a výroba
- Zaškolenie a technická pomoc
- Služby s pridanou hodnotou a aplikácie pre mobilné telefóny

- Kybernetická bezpečnosť a efektívne systémy na boj proti podvodom a kybernetickým útokom, vírusom, na(napr. ESET)
 - Mobilné, webové a obrázkové spracovávanie procesov pre medzinárodné podnikateľské transakcie
 - Navrhovanie, prispôsobovanie a distribúcia elektronického vzdelávania (e-learning)
 - Mobilné a webové aplikácie podľa požiadaviek odberateľov
 - Dodávky softwaru (Príklad: účasť slovenskej spoločnosti v tendri na dodávku systému „Search & Rescue“ pre kenské letisko v Nairobi...)
- e) **Chemický, farmaceutický, drevársky a papierenský priemysel**, geologický prieskum, ťažba nerastných surovín a sklársky priemysel vrátane dodávok príslušných technológií patria tiež medzi perspektívne odvetvia spolupráce s Keňou so zohľadnením dynamiky a potrieb jej rozvoja.
- f) **Obranný priemysel** - Potenciál pre dodávky obranného priemyslu podčiarkujú aj~12% výdavky štátneho rozpočtu na bezpečnosť (najvyššia rozpočtová položka) s výhľadom ich pokračovania aj za horizont 2020. Jeho aktualita vyplýva tiež z pretrvávajúcej dlhodobej hrozby teroristických útokov zo strany somálskych teroristov Al Shabaab.

g) Služby

- **Školstvo – vzdelávanie**
 - a. Výstavba vzdelávacej infraštruktúry vrátane vybavenia
 - b. Technické zaškolenia naprieč celým spektrom kenského vzdelávacieho systému
 - c. Podpora rozvoja filmového priemyslu
- **Environmentálne technológie** - V súvislosti s rozvojom ekonomiky krajiny možno očakávať záujem o uplatnenie environmentálnych technológií. Popri tom je Nairobi sídlom Programu OSN pre životné prostredie (UNEP), čo tento rozmer podnikateľských príležitostí ešte viac umocňuje.
- **Finančné služby**
 - a. Inovácie v oblasti aplikácií mobilného bankovníctva
- **Cestovný ruch**
 - a. Výstavba nových turistických stredísk
 - b. Budovanie nových prémiových turistických parkov

Rozvojová spolupráca - Snahou ZÚ Nairobi je využiť aj slovenskú rozvojovú pomoc na podporu nášho exportu či už paralelnými rokovaniami v procese prípravy nových rozvojových projektov alebo využívaním kontaktov na vysokej úrovni na propagáciu slovenských exportných možností. **Keňa je jednou z troch programových krajín SR.** Oficiálne je prijímateľom slovenskej rozvojovej pomoci 13 rokov, ale slovenské MVRO sú v krajine aktívne už 22 rokov. V súčasnosti je v Keni aktívnych viac ako 30 rozvojových projektov. Prítomnosť slovenských rozvojových pracovníkov v mnohých kenských regiónoch dáva predpoklady na podporu ekonomickej spolupráce.

V nadväznosti na zmenu postoja Európskej komisie k rozvojovej pomoci s indikáciou možnosti jej kombinovania s obchodnými a investičnými prvkami ZÚ iniciatívne navrhlo a presadilo schválenie prvého slovenského rozvojového projektu financovaného z Európskeho zvereneckého fondu pod hlavičkou V4 v kombinovanom formáte s rozvojovou pomocou zameranou na zamestnávanie malých poľnohospodárov prostredníctvom bio a „Fair Trade“ výroby s pestovaním makadamových a kešu orieškov (so sprievodným cieľom znižovania migrácie) a ich komerčným spracovaním, so separátnym financovaním z IFC.

Pri realizácii slovenských akvizičných a realizačných aktivít je potrebné počítať so silnou konkurenciou veľkých krajín – USA, bývalej koloniálnej mocnosti v tomto regióne, Veľkej Británie, iných veľkých európskych krajín, Indie s početnou komunitou naturalizovaných etnických Indov v podnikaní a v obchode a najmä Číny, ktorá získava v Afrike čoraz významnejšie postavenie.

c) Marketingová stratégia pri vývoze do teritória

- Postup pri zakladaní spoločnosti v Keni:
 - Zaregistrujte svoju firmu v obchodnom registri a získajte osvedčenie o zhode pre zahraničné spoločnosti (Certificate of Compliance), osvedčenie o založení pre miestne spoločnosti (Certificate of Incorporation) alebo osvedčenie o registrácii pre živnostníkov (Certificate for Registration of sole proprietorships)
 - Získajte osvedčenie o investícii (ak ide o zahraničnú investíciu).
 - Zaregistrujte sa na Kenskom daňovom úrade (KRA)
 - Zaregistrujte sa v Národnom fonde sociálneho zabezpečenia (NSSF).
 - Získajte jednotné povolenie na podnikanie od mestského úradu (v závislosti od činnosti).
 - Predložte posúdenie vplyvu na životné prostredie (v závislosti od činnosti).
- Vízové formalities, režim vstupu a pobytu
 - aktuálne informácie dostupné na stránke [ZÚ Nairobi](#)
- Doprava a odporúčané dopravné spojenia
 - Letecké spojenie Viedeň/Budapešť/Praha – Nairobi, neexistencia priameho letu, prestup záleží od aeroliniiek (Qatar Airways, Lufthansa, Ethiopian Airlines, Emirates, Turkish Airlines, KLM, Air France)
 - Taxi – rozšírené služby Bolt, Uber, Little Cab (miestna app)
 - MHD – neintegrovaná, miestne mikrobuses (matatu) - neodporúčame
- Ubytovanie
 - Všetky typy ubytovania 1*- 5* hotely (35€-500€/noc), rezervácia ubytovania nevyhnutná pred vybavovaním víz (booking.com, airbnb a pod)
- Sviatky a voľné dni

- Aktuálny [prehľad](#) (v prípade, že štátny sviatok prípadne na nedeľu, automaticky je deň pracovného pokoja pondelok)

Ekonomická informácia Tanzánijská zjednotená republika

Ekonomický rast Tanzánie dosahoval v posledných rokoch stabilné a vysoké prírastky HDP (priemerne 6% ročne).

Po smrti prezidenta Magufuliho(2021) a pod vedením prezidentky (od 19.3.2021) Samia Suluhu Hassan Tanzánia začala **uvolňovať ruky súkromnému sektoru** a vytvorila priestor pre rýchlejší ekonomický rast a rozvoj. V predchádzajúcich rokoch sa znížilo percento chudoby populácie z 28,6 % na 26,3 % v roku 2021. Napäté vzťahy s Medzinárodným menovým fondom (IMF) z čias prezidenta Magufuliho sa zlepšili a MMF v novembri 2021 odsúhlasila pomoc Tanzánii vo výške 372,4 mil. USD pre boj s dopadmi covid pandémie.

V nasledujúcich rokoch sa predpokladá zvýšený ekonomický rast, ktorý bude ťahaný hlavne rastom ťažobného priemyslu a investíciami do verejnej infraštruktúry. Vládnymi pôžičkami financované projekty zahŕňajú stavbu priehrady Rufiji Hydropower Project a výstavbu železnice medzi Tanzániou a Rwandou a ropovodom medzi Ugandou a TZ. Prezidentka Samia aktívne pracuje na odstraňovaní obchodných bariér medzi východoafrickými krajinami, zvlášť so susednou Keňou a Ugandou.

Výpadok príjmov z cestovného ruchu bol čiastočne kompenzovaný produkciou a exportom zlata a drahých kameňov, ktorých svetové ceny dosahovali v priebehu roka 2021 rekordné úrovne. V dôsledku prepadu príjmov z CR a rekordným cenám zlata vo svete sa po prvý krát v histórii TZ stalo, že devízové príjmy z exportu zlata a drahých kameňov prevýšili príjmy z cestovného ruchu a stali sa tak hlavným zdrojom devíz v krajine.

V roku 2021 vláda obnovila rokovania s China Merchants Holdings o plánoch pre projekt prístavu Bagamoyo, ktorý sa zastavil za prezidenta Magufuliho. Znovu sa oživil aj rokovania s čínskou stranou (China Sichuan Hongda) o 3mld USD investícií do uhoľnej bane v Mchuchuma a železnorudnej bane v Liganga. Podmienky obchodu nie sú verejné.

Tanzánia stavia novú železnicu, 2,115 MW vodnú elektrárňu v národnom parku a ropovod z ropných nálezísk pri Jazere Albert. Zvýšený dopyt po cemente v krajine stimuloval čínsky Huaxin investovať 145 miliónov USD do renovácie svojej továrne, ktorá im umožní vyprodukovať 1,6 milióna ton cementu ročne. Poľnohospodárstvo prispieva 27% do celkového HDP a 24% do tanzánskeho exportu. Vláda vyhlásila zámer dosiahnuť nezávislosť od dovozu cukru do roku 2025, a tak v roku 2021 pribudlo do cukrovníckeho priemyslu hneď niekoľko investícií. Tými sú napríklad Kilombero Sugar, Bagamoyo Sugar či Mkulazi Holdings.

Tanzánia je štvrtý najväčší producent zlata a kovov a ich export je významnou súčasťou obchodnej výmeny. V roku 2021 došlo k upokojeniu napätých vzťahov s veľkými bankskými spoločnosťami, ktoré trpeli za bývalého prezidenta. Kanadský Barrick v roku 2021 investoval do nových strojov a predĺženie ťažby v dole v Severnej Mare a Bulyanhule. Ďalšie spoločnosti ako napríklad Shanta Gold tiež investovali do

svojich baní a zvýšili ťažbu. Odhaduje sa, že v krajine pôsobí cca 600 000 malých baní, ktoré sa doteraz vyhýbali daniam a svoj tovar pašujú zo zeme.

Banská činnosť a ťažba nerastov predstavuje dynamický pilier TZ ekonomiky, ktorý každoročne zaznamenáva cca 10% prírastky. Najväčšími investormi v sektore baníctva je Veľká Británia, nasledovaná Indiou a Čínou. Čínske spoločnosti tiež prejavili záujem o investície do ťažby čierneho uhlia a železnej rudy na juhu krajiny. Austrálska spoločnosť objavila rezervy 290-tisíc ton niklu. Tanzánia má aj zásoby iných nerastných surovín (urán, chróm, cín, platina, drahokamy – tanzanit, diamanty).

Z nerastného bohatstva Tanzánia disponuje najmä významnými ložiskami zemného plynu v pobrežných vodách Indického oceánu. I keď prvé náleziská boli objavené ešte v 70-tych a 80-tych rokoch minulého storočia, s komerčnou ťažbou sa začalo až v rokoch 2004-2006. Celkové overené zásoby zemného plynu v krajine dnes dosahujú až 1 600 mld. m³.

Vláda si stále udržuje významný podiel v telekomunikáciách, bankovníctve, energii a ťažbe nerastných surovín. Zahraničné banky vlastnia takmer polovicu všetkých aktív bankového sektora v krajine. Veľkým problémom pri rozvoji podnikateľského sektoru v krajine naďalej zostáva korupcia.

Napriek rozvoju cestovného ruchu či ťažobného priemyslu, zostáva Tanzánia naďalej agrárnou krajinou. V poľnohospodárstve zostáva zamestnaných až 60% disponibilných pracovných síl. Toto odvetvie produkuje 25% HDP a cca 80% vývozu. Všetka pôda v krajine je v štátnom vlastníctve a záujemcovia si ju môžu prenajať až na 99 rokov. Poľnohospodárstvo bolo v roku 2020-2021 aj vďaka svojmu charakteru činnosti relatívne ochránené pred negatívnymi dopadmi pandémie. Negatívne dopady bolo cítiť len u plodín produkovaných na export, kde v dôsledku prepadu zahraničného obchodu klesli aj nákupné ceny týchto komodít.

Tanzánia sa dlhodobo snaží prilákať do krajiny zahraničných investorov, pre ktorých buduje špeciálne priemyselné zóny. Vytvára pre nich legislatívu a strategickým investorom ponúka aj daňové prázdniny. Vláda má záujem najmä o rozvoj priemyselnej výroby a automobilového priemyslu. Zaujímavou oblasťou pre zahraničných investorov môže byť aj sektor cestovného ruchu (výstavba hotelov na Zanzibare a v oblastiach národných parkov), závody na spracovanie poľnohospodárskej prvovýroby (ovocie, orechy, biťúnky a pod.). V energetickom priemysle má vláda záujem o investície na ťažbu zemného plynu a výrobu elektrickej energie zo zemného plynu.

Ukazovateľ	2020	2021	2022
Rast HDP (%)	1,9	4,9	5,2
Verejný dlh (%)	39,8	40,8	38,0
Inflácia (%)	3,3	3,7	4,6
Populácia (mil.)	59,7	62,1	63,3
Nezamestnanosť	N/A	N/A	N/A
HDP na obyv. (USD, nom.)	1076	1136	1197

HDP nominálna hodnota	62,4	67,8	69,8
-----------------------	------	------	------

Zdroj: CIA, Trade Economics a odhady IMF,

Pozícia TZ k Dohode o ekonomickom partnerstve (Economic Partnership Agreement - EPA), ktorá mala zabezpečiť zintenzívnenie zahraničnej obchodnej výmeny tovarov medzi EU a štátmi EAC, ostáva naďalej negatívna. K rokovaniam z africkej strany najaktívnejšie pristupovali Keňa a Rwanda, ktoré dohodu podpísali 1. septembra 2016. Kénska republika ako jediná z krajín EAC už dohodu ratifikovala 20. septembra 2016. Keďže v roku 2020 došlo k preradeniu Tanzánie z nízkopríjmovej krajiny do kategórie nižšej stredne príjmovej. Pozn. s touto zmenou sa počítalo až v nasledujúcich 5 rokoch), očakávala sa zmena pozície TZ k otázkam dohody EPA. Bohužiaľ ani táto skutočnosť zatiaľ nezmenila postoj TZ vlády k ratifikácii Dohody EPA.

Ekonomická spolupráca

V obchodno-ekonomickej oblasti dosahuje SR dlhodobu kladnú saldo obchodnej výmeny. Import z Tanzánie na Slovensko dosahuje veľmi nízke hodnoty. Za celý rok 2022 to bolo len 93 tisíc EUR (je to priemerne viac o 20% za obdobie rokov 2020-2021). Export SR v 2022 dosiahol hodnotu 2,861 mil. EUR. Najžiadanejším vývozným artiklom sú transformátory, špeciálne stavebné materiály (konštrukcie na horninové vystužovanie), meteorologické prístroje, tlakové nádoby na plyn a pod. Pre podnikateľské subjekty zo SR sa najväčší potenciál na spoluprácu ponúka v nasledovných oblastiach: IT zariadenia vrátane softwaru, špeciálna technika, energetika (solárna, geotermálna, biomas), výstavba infraštruktúry (cesty, siete) a vodné hospodárstvo.

Obchodná výmena medzi SR a Tanzániou v tis. EUR

Tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	2 060	1 023	3 526	3 403	2 861
Import	74	178	75	78	93
Saldo	+ 1 986	+ 845	+ 3 403	+ 3 325	+ 2 768

Zdroj: Štatistický úrad SR

Ekonomická informácia Ugandská republika

Ugandská ekonomika sa v roku 2021 spamätávala z januárových prezidentských volieb, ktoré podľa očakávania opäť vyhral prezident Museveni. Reštartu ekonomiky v roku 2021 nepomohlo predlžovanie proti covidovým opatrením (zákaz vychádzania 19:00 - 5:30 a zatvorené školy.) Vláda síce vyzývala na

očkovanie, ale krajina sa potýkala s nedostatkom vakcín. Z krajiny počas pandémie odišli medzinárodné firmy ako Shoprite a Africell, boli obmedzené letecké spojenia a to prispelo k tlaku na vládu zmierniť proticovidové opatrenia.

Počas pandémie sa zvýšila zadlženosť krajiny, ktorá v roku 2022 dosiahne 50 % HDP. Znížil sa daňový príjem a celková výkonnosť ekonomiky je pod úrovňou z doby pred COVID 19. Vláda sľubuje viac investícií do dopravy najmä do výstavby ciest, na ktoré by chcela uvoľniť rekordnú čiastku cca 1,5mld USD. V roku 2022 tiež začne výstavba najväčšej hydroelektrárne Karuma s výkonom 600MW, ktorá bude predávať prebytok energie do Kene a Južného Sudánu.

Príjmy z dátových služieb od hlavných telcom firiem – MTN a Airtel – predstavujú asi štvrtinu celkových príjmu Ugandy. Vláda v roku 2021 zaviedla novú 12 % daň na internetové služby, ktorá by však mohla poškodiť lukratívny segment telco priemyslu. Experti ako reakciu používateľov očakávajú dočasný pokles vo využívaní internetu.

Do novembra 2021 boli obchodné vzťahy medzi Ugandou a Keňou poznačené nezhodami ohľadom vývozov najmä cukru a mlieka. Koncom roku 2021 došlo k obchodným rokovaniam, ktoré čiastočne pomohli zlepšiť atmosféru.

V nasledujúcich rokoch by mala Uganda začať ťažiť ropu. Hlavná firma v ugandskom ropnom priemysle je francúzsky TotalEnergies. Doteraz boli objavené ložiská 6,5mld barelov ropy, z čoho je však „len“ 1,4 miliárd vyťažiteľných. Uganda patrí podobne ako Keňa a Rwanda medzi významných exportérom kávy a čaju.

Ukazovateľ	2020	2021	2022
Rast HDP (%)	-1,4	5,1	5,8
Verejný dlh (%)	46,4	52,8	51,9
Inflácia (%)	2,2	3,8	7,9
Populácia (mil.)	45,7	47,0	49,9
Nezamestnanosť	2,77	2,94	3,1
HDP na obyv. (USD, nom.)	822	858	879
HDP nominálna hodnota	37,4	40,3	42,2

Zdroj: CIA, Trade Economics a odhady IMF,

Obchodno-ekonomická spolupráca SR s UG

Bilaterálna obchodná výmena je dlhodobo aktívna v prospech SR. V postcovidovom roku 2021 došlo k výraznému nárastu slovenského vývozu do UG a tento trend pokračoval aj v roku 2022. Vzhľadom na 50-miliónovú populáciu krajiny, je tu veľký priestor na prehlbovanie vzájomného obchodu. V slovenskom vývoze v roku 2022 dominovali prístroje na výrobu kyslíka (4,7 mil. €), transformátory a meniče (2 mil.€), za ktorými nasledovali osobné automobily, spotrebný tovar. V dovoze dominovali potravinárske produkty a výrobky z dreva.

Obchodná výmena medzi SR a Ugandou v tis. EUR

Tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022

Export	810	1 282	2 210	6 472	7 710
Import	133	162	112	196	136
Saldo	+ 677	+ 1 120	+ 2 098	+ 6 276	+ 7 674

Zdroj: Štatistický úrad SR

V obchodno-ekonomickej oblasti je najväčší potenciál na spoluprácu v týchto oblastiach:

špeciálna technika, poľnohospodársky a potravinársky priemysel, poľnohospodárske stroje a zariadenia s dôrazom na malú poľnohospodársku techniku, dodávky hnojív a prípravkov na ošetrovanie plodín a boj proti škodcom, energetika a energetické prístroje.

V prípravnej fáze je podnikateľský misia na jar 2024 v spolupráci so SARIO.

Hlavné odvetvia hospodárstva

Poľnohospodárska výroba: káva, čaj, bavlna, tabak, maniok (maniok, tapioka), zemiaky, kukurica, proso, strukoviny, rezané kvety; hovädzie mäso, kozie mäso, mlieko, hydina a ryby
Priemyselná výroba: ťažba ropy, potravinársky priemysel (cukrovary, pivovarníctvo, tabak) bavlnené textilie, cement, výroba ocele.

Zamestnanosť: 40% v poľnohospodárstve, 10% priemysel a 50% služby.

Hlavné krajiny dovozu: Čína, India, Spojené arabské emiráty, Keňa

Dovoz: investičné stroje a zariadenia, vozidlá, ropné produkty, stavebné mechanizmy a zdravotnícky materiál;

Hlavné krajiny vývozu: Keňa, SAE, Južný Sudán, Rwanda,

Vývoz: Káva, čaj, koreniny, obilniny, ryby

Ekonomická informácia Rwandská republika

Stručný prehľad ekonomického vývoja

Ekonomický rast v roku 2022 sa odhaduje na 7,7 percenta, po rekordnom takmer dvojcifernom postcovidovom raste 9,6% (najrýchlejší od 2008). Nezamestnanosť, najmä medzi mladými ľuďmi, zostáva vysoká. Najnovšie údaje Národného štatistického úradu ukazujú, že výrazný pokles nezamestnanosti o 7% bodov na 16,5% po rekordnej nezamestnanosti v novembri 2021.

V roku 2021 boli naďalej hlavnými ekonomickými motormi investície do infraštruktúry, priemyselná výroba a oživenie služieb. Kigali ako ekonomické centrum krajiny sa stáva aj IT hubom pre subsaharskú Afriku s rastom počtu IT start-upov. Krajina sa vďaka jasnej ekonomickej stratégii, flexibilnej a funkčnej štátnej správe a nízkej korupcii stáva magnetom pre mnohé medzinárodné korporácie, ktoré plánujú vstup na africký trh. Očakáva sa silný dopyt po kapitáli, medziproduktoch a pohonných hmotách súmerne k verejnému investičnému programu. Celková zadlženosť krajiny v roku 2021 presiahla 60% hodnotu HDP a v roku 2022 sa očakáva, že tempo rastu zadlženia bude výrazne akcelerovať až k 66%.

Základné ekonomické parametre sú uvedené v nasledovnej tabuľke:

Ukazovateľ	2020	2021	2022
Rast HDP (%)	-1,9	9,6	7,7
Verejný dlh (%)	57	61,7	66,0
Inflácia (%)	-2	-0,4	13,7
Populácia (mil.)	12,6	13,0	13,3
Nezamestnanosť	14,3	22,8	16,5
HDP na obyv. (USD, nom.)	786	833	879
HDP nominálna hodnota	9,90	10,83	11,7

Zdroj: IMF a Údaje poskytnuté domácimi úradmi;

Podnikateľské prostredie v Rwande je dlhodobo hodnotené ako jedno z najlepších na africkom kontinente. Vďaka veľmi priaznivému podnikateľskému a daňovej legislatíve RW obsadila v rankingu Doing business Svetovej banky pre rok 2020 38. miesto, o 8 miest pred SR). Je tu dobre vybudovaná cestná infraštruktúra a to aj mimo hlavného mesta Kigali. Negatívom v rozvoji obchodu a investícií zostáva chýbajúce železničné spojenie s prístavmi na východe kontinentu. Vo výstavbe je aktuálne železničný koridor z prístavu Tanga v TZ. Termín dokončenia tohto prepojenia sa odhaduje na 5-7 rokov. Vďaka dobre vybudovanej infraštruktúre a priaznivým daňovým podmienkam sa Rwanda stáva výrobnou základňou pre zahraničných investorov, ktorí plánujú produkciu z RW umiestniť na trhoch Východoafrického spoločenstva. Záujem o Rwandu už prejavujú aj slovenské spoločnosti. V procese investičného zámeru sa nachádza spoločnosť Rokosan (výstavba výrobného závodu na produkciu organických hnojív). V máji 2022 sa uskutočnila prvá podnikateľská misia zo Slovenska. Spolu 18 subjektov zastupovalo rôzne sektorové oblasti priemyslu s cieľom preniknúť na trhy Rwandy a EAC.

Ekonomická politika – Stratégiou rwandskej vlády je obnova a modernizácia hospodárskeho prostredia prostredníctvom liberalizácie obchodu a podpory súkromného sektora (s dôrazom na moderné technológie a exportné odvetvia). K splneniu tohto cieľa prijala vláda legislatívne a politické opatrenia a buduje infraštruktúru. Stratégia je čiastočne financovaná donormi. Hospodárske aktivity sú liberalizované a otvorené zahraničným investorom. V RW neexistujú obmedzenia na možnosť 100% repatriácie kapitálu a na prevod dividend. RW ako jedna z dvoch krajín Východoafrického spoločenstva podpísala 1. 9. 2016 dohodu EPA (Economic Partnership Agreement) s EÚ. RW má veľký záujem zapojiť sa do výstavby regionálnej infraštruktúry (Keňa-Uganda-Rwanda-Burundi-KDR), ktorá by mala priniesť množstvo investícií a zlepšenie prepravy tovarov s výraznejším zvýšením zahraničného obchodu. Ďalšou prioritou je energetika, u ktorej sa počíta s výstavbou elektrických sietí a alternatívnych zdrojov energie. Veľký potenciál pre spoluprácu je v poľnohospodárskej oblasti, v ktorej má SR skúsenosti aj pre podmienky Afriky.

Vláda mala ambiciózne investičné plány, ako napríklad vybudovanie Kigali Innovation city, Hub for Innovation Education, či výstavba nového letiska v hlavnom meste, ktoré sa však v dôsledku pandémie nepodarilo vo vytýčenom časovom harmonograme.

Hlavné odvetvia hospodárstva

Poľnohospodárska výroba: káva, čaj, pyretrum (insekticíd z chryzantémy), banány, fazuľa, cirok, zemiaky; hospodárske zvieratá.

Priemyselná výroba: cement, spracovávanie poľnohospodárskych výrobkov, výroba nápojov, mydla, nábytku, obuvi, ťažba cínovej rudy, plastových produktov, textilu a cigariet.

Služby: IT sektor, obchod a finančné služby, cestovný ruch

Zamestnanosť: 90% v poľnohospodárstve, 10% priemysel a služby.

Hlavnými dovoznými partnermi Rwandy sú: Keňa, Čína, Belgicko, USA a Japonsko.

Dovoz: priemyselné výrobky a dopravné prostriedky.

Primárnymi príjemcami rwandského vývozu sú: Keňa, KDR, Uganda, Čína, Nemecko.

Vývoz: káva, čaj, surové kože a cínová ruda.

Ekonomická spolupráca

V obchodno-ekonomickej oblasti došlo v roku 2022 k miernemu poklesu exportu do RW. Napriek tomu vzájomný zahraničný obchod dosahuje minimálne objemy. Veľký potenciál sa pre slovenské spoločnosti ponúka aj v oblastiach dodávok IT technológií, energetiky, strojárstva a špeciálnej techniky.

Obchodná výmena medzi SR a Rwanda v tis. EUR

Tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	337	3 471	3 077	5 081	4 191
Import	58	2	10,5	135	65
Saldo	+ 279	+ 3 469	+ 3 065	+ 4 946	+ 4 126

Zdroj: Štatistický úrad SR

Dominantnou komoditou vývozu zo SR boli produkty obranného priemyslu (95% celkového vývozu), elektrické stroje a zariadenia; prístroje na záznam zvuku, TV obrazu

Z oblasti poľnohospodárskych strojov majú perspektívu uplatnenia na miestnom trhu najmä malotraktory pre drobných farmárov.

Druhú nosnú oblasť ekonomickej spolupráce v Rwande predstavuje spoločnosť ESET, ktorá vstúpila na rwandský trh so svojimi produktmi v roku 2019. Spoločnosť ESET by sa v prípade záujmu mohla úspešne angažovať v oblasti rozvoja digitalizácie spoločnosti. V spolupráci s Min. ICT RW by miestna pobočka ESET EA v Kigali mohla organizovať vzdelávacie aktivity zamerané na problematiku kybernetickej ochrany a bezpečnosti. Problémom v afrických krajinách RW nevynímajúc sú veľmi obmedzené možnosti dosiahnutia vzdelania so špecializáciou na konkrétnu oblasť (napr. ako už spomínaná kybernetická bezpečnosť) a dosiahnuť úroveň experta v danej

problematike. Spoločnosti ESET sa na druhej strane otvorili možnosti získať talentovaných študentov z oboru do svojich radov pri svojej expanzii na africkom kontinente.

Ekonomická informácia Konžská demokratická republika

Demokratická republika Kongo, rozlohou najväčšia krajina subsaharskej Afriky, oplýva veľkým prírodným aj nerastným bohatstvom. Hospodársky potenciál, ktorým disponuje je však dlhodobo eliminovaný vnútro-politickou nestabilitou, žalostným stavom infraštruktúry, všadeprítomnou korupciou a vojenskými konfliktmi. Prepojenosť jednotlivých regiónov v krajine je veľmi slabá. Ťažba nerastných surovín, predstavuje jeden z kľúčových sektorov národného hospodárstva. Krajina potrebuje bezpodmienečne implementovať rozsiahle reformy, aby dokázala prilákať do krajiny zahraničné investície a tým podporiť hospodársky rast v krajine. Uvedomujúc si zlú situáciu, predstavil prezident Tshisekedi ambiciózny plán obnovy ekonomiky, založený na veľkých investičných projektoch v oblasti školstva, dopravnej infraštruktúry a energetiky. Tento plán vytvára príležitosť aj slovenským podnikateľským subjektom, participovať na obnove hospodárstva KDR a to formou dodávok stavebných strojov, energetických zariadení a pod. Veľký potenciál sa ponúka aj v dodávkach zariadení na ťažbu a spracovanie nerastných surovín, najmä kovov. V KDR sa ťaží najmä medená, zinková a cínová ruda, ktoré sa však tu nespracovávajú, ale sa ako suroviny alebo polotovary exportujú do sveta, najmä do Číny. KDR je zároveň aj najväčším producentom hospodársky veľmi dôležitého kobaltu na svete, ktorý je jedným z kľúčových komponentov pri výrobe mobilov a lítiových batérií. V KDR sa každoročne legálne aj ilegálne vyťaží viac ako 100 tisíc ton tohto vzácneho kovu. Najdôležitejším nerastným zdrojom ťaženým v KDR však naďalej zostáva meď, ktorej sa v baniach na juhovýchode krajiny vyťaží ročne okolo 1300 tisíc ton. Tento objem produkcie stavia KDR na 5. priečku najväčšieho producenta meďi na svete. S medenou rudou sa zároveň v oblasti ťažia aj zinková a cínová ruda. Z nerastných surovín, ktorými krajina disponuje pri pobrežných vodách sú významné najmä zásoby ropy vo forme ropných pieskov. Tie sa však pre nízke svetové ceny ropy a teda nerentabilitu ťažby dodnes neťažia. Ďalším významným prírodným zdrojom v krajine sú zásoby dreva, ktoré sú častokrát ilegálne ťažené a ilegálne exportované cez okolité krajiny, ďalej do celého sveta.

Hospodársky rast v roku 2020 bol obdobne ako inde vo svete negatívne ovplyvnený pandemiou COVID. Ekonomika bola počas minulého roka častokrát paralyzovaná opakovaným zavádzaním lockdownu, a to najmä v hlavnom meste Kinshasa. Hospodárske výsledky, ako ani ostatné kľúčové ekonomické indikátory KDR neboli zatiaľ zverejnené. Očakáva sa však slabý ekonomický pokles národného hospodárstva pre rok 2020. Obnovenie svetovej ekonomiky a naštartovania investícií vo svete povedie k očakávanému rastu svetových cien kovov a iných priemyselných surovín a tým prispeje k rýchlejšej obnove hospodárskeho rastu aj v KDR.

KDR disponuje potenciálom spolupráce so SR najmä v nasledovných kľúčových sektoroch ekonomických aktivít:

- a) **Ťažobný priemysel** – v sektore prírodných zdrojov najmä meď, zinok a cín (KDR sa v r. 2018 si udržal pozíciu 5. najväčšieho producenta medi na svete 1,3 mil. ton), potenciál je v možných dodávkach banských zariadení
- b) **Energetika** – výroba elektrickej energie a výstavba elektrických rozvodných sietí, elektrifikácia odľahlých oblastí, dodávky strojov pre výstavbu vodných elektrární, energocentrály
- c) **Výstavba základnej infraštruktúry** s rozvodmi sieťových odvetví,
- d) **Industrializácia** – prakticky vo všetkých oblastiach,
- e) **Sektor služieb** – doprava, zdravotníctvo, ICT-telekomunikácie a digitalizácia, vzdelávanie, obchod a komercializácia.

Export KDR je zameraný prevažne na diamanty, meď, kobalt, výrobky z dreva, ropa a káva. Hlavnými partnermi zostávajú Čína, Zambia, Južná Kórea, Belgicko.

Obchodná výmena medzi SR a KDR v tis. EUR

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	2 630	2 783	605	1 177	5 144
Import	18	33	66	35	123
Saldo	+ 2 612	+ 2 750	+ 539	+ 1 142	+ 5021

Zdroj: Štatistický úrad SR

Hlavnými exportnými komoditami zo SR v roku 2022 boli transformátory, zážihové a prúdové motory a malé lietadlá, nábytok.

Ekonomická informácia Konžská republika

Hospodárska oblasť

Ekonomika KR je existenčne závislá na produkcii ropy. Krajina disponuje významnými ložiskami ropy (1,6 mld. barelov) a zemného plynu (90 mld.m³). Ropný sektor má 65% podiel na tvorbe HDP krajiny, 85% podiel na príjmoch štátneho rozpočtu a predstavuje 92% z celkového exportu krajiny. Vďaka ťažbe ropy patrí KR do skupiny krajín s nižším stredným príjmom. Napriek bohatým prírodným zdrojom, ktorými KR disponuje, žije viac ako 50% jej obyvateľov pod hranicou chudoby (podľa údajov UNDP z roku 2019 je KR až na 140. mieste z 187 krajín v celosvetovom rebríčku najchudobnejších rozvojových krajín. Príjem 1,4 USD/deň. Okrem ropy a plynu sa tu ťažia aj rôzne kovové rudy (olovo, zinok, meď, železo) a draselná soľ. V spracovateľskom priemysle stojí ešte za zmienku ťažba a spracovanie dreva, ktorými je väčšina krajiny pokrytá. KR vzhľadom na svoju polohu disponuje aj obrovským hydroenergetickým potenciálom. Krajina je silno urbanizovaná. V dvoch najväčších mestách žije takmer polovica populácie.

Vláda si uvedomuje závislosť ekonomiky na ťažbe ropy a preto začala pripravovať plán „Congo vision 2025“, ktorý si kladie za cieľ dostať krajinu do kategórie „nových“ ekonomík. Investície by mali smerovať do obnovy infraštruktúry

(letisko a diaľnice) a výstavby nových domov a bytov. V súlade s plánom sa vláda snaží prilákať do krajiny zahraničných investorov.

Hlavnými exportnými položkami sú ropa, ktorá sa podieľa ~65% na tvorbe HDP krajiny, rôzne kovy (meď, zinok, urán, železo), zemný plyn, diamanty a fosfáty.

Dovozom dominujú stroje, zariadenia a produkty ropného priemyslu, kapitálové dodávky na realizáciu investícií, stavebné materiály a potraviny.

Ekonomická spolupráca so SR

Vzájomná obchodná výmena medzi Slovenskom a konžskou republikou sa v posledných dvoch rokoch obrátil z deficitu do prebytku obchodnej bilancie, ktorý v roku 2020 dosiahol zatiaľ najvyššiu hodnotu na úrovni viac ako 1,5 mil. EUR. Hlavné **exportné** položky zo SR do CG boli transformátory, ktoré tvorili až 80% exportu. Hlavnou **dovoznou** komoditou do SR je tradične meď.

KR disponuje potenciálom spolupráce so SR najmä v nasledovných kľúčových sektoroch ekonomických aktivít:

- f) **Ťažobný priemysel** – v sektore prírodných zdrojov najmä potaš, olovo, zinok, urán, meď, fosfáty, zlato, horčík, železná ruda,
- g) **Ťažba a spracovanie dreva**,
- h) **Energetika** – ropa, zemný plyn, vodné zdroje, výroba elektrickej energie a výstavba elektrických rozvodných sietí, elektrifikácia odľahlých oblastí,
- i) **Poľnohospodárstvo** – zvyšovanie efektivity výroby a spracovávanie poľnohospodárskych produktov,
- j) **Výstavba základnej infraštruktúry** s rozvodmi sieťových odvetví,
- k) **Industrializácia** – prakticky vo všetkých oblastiach,
- l) **Sektor služieb** – doprava, zdravotníctvo, ICT/telekomunikácie a digitalizácia, vzdelávanie a obchod,
- m) **Voda** – dodávka, úprava a rozvody.

Obchodná výmena medzi SR a Kongom v tis. EUR

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	786	183	1 544	3 173	2 208
Import	1 768	95	16	20	18
Saldo	- 982	+ 88	+ 1 529	+ 3 153	+ 2 190

Zdroj: Štatistický úrad SR

Ekonomická spolupráca so SR

Existuje veľký potenciál pre spoluprácu v poľnohospodárskej oblasti, v ktorej má SR skúsenosti aj pre podmienky Afriky. V obchodno-ekonomickej oblasti vidíme najväčší potenciál v týchto oblastiach: špeciálna technika, energetika (solárna, geotermálna, biomasa), výstavba infraštruktúry (cesty, siete), vodné hospodárstvo, obchod a turistika.

Ekonomická informácia Eritrejský štát

Eritrea patrí podľa oficiálnych štatistík medzi najchudobnejšie krajiny sveta. Poľnohospodárstvo zamestnáva 80% práceschopného obyvateľstva. Podiel tohto sektora na HDP predstavuje 13%. V rastlinnej produkcii dominujú základné plodiny ako cirok, pšenica, kukurica, strukoviny, káva, bavlna, citrusové ovocie, banány a tabak. V živočíšnej výrobe prevažuje chov hovädzieho dobytka, oviec, kôz a tiav. V okolí Dahlackého súostrovia sa v malej miere lovia perly. Zo zásob nerastných surovín sa ťaží najmä zlato, meď, zinok, kamenná a draselná soľ. Odhaduje sa, že krajina má doposiaľ, neodhalené ložiská ropy a zemného plynu.

Cenová hladina v Eritrei je 2x vyššia, ako je to v okolitých krajinách. V dôsledku silne nadhodnotenej miestnej meny je ekonomika Eritrei stále nekonkurencieschopná. Táto skutočnosť sa ukázala najmä po otvorení hraníc s Etiópiou v roku 2018, kedy došlo k prudkému nárastu dovozu tovarov všetkého druhu do Eritrei. Za opätovným uzavretím hranice s Etiópiou v roku 2019 mohla byť práve snaha zabrániť nekontrolovanému nárastu nelegálneho dovozu z Etiópie. Všetok dovážaný tovar (okrem pašovaného tovaru) sa uskutočňuje len cez štátne firmy a so súhlasom vedenia krajiny. Eritrea trpí nedostatkom tvrdej meny, čo sa prejavuje v obštrukciách pri výbere tvrdej meny v miestnych bankách. Mesačný limit na výber zahraničnej meny je obmedzený na cca 300 USD na osobu. Obmedzenia na výber cudzej meny platia aj pre zahraničné spoločnosti podnikajúce v krajine. Táto skutočnosť viedla u mnohých zahraničných spoločností k ukončeniu podnikateľských aktivít v krajine.

Krajina je po 20 rokov trvajúcim vojenskom konflikte s Etiópiou v zlom stave. Základná infraštruktúra, ako sú energetika, cestná a železničná doprava v Eritrei je v dezolátnom stave. Eritrea potrebuje uskutočniť široké hospodárske reformy, o realizáciu ktorých však prezident nemá veľký záujem. Prezident sa sústreďuje aktuálne na výstavbu nových vodných nádrží a hydroelektrární. Aktuálne sú v krajine vo výstavbe dve veľké a množstvo menších vodných nádrží.

Prebieha tiež modernizácia prístavu v Massawe, ktorá je kľúčovým faktorom na naštartovanie ekonomického rozvoja Eritrei. Na modernizácii prístavu v Massawe má eminentný záujem aj samotná Etiópia, ktorá prostredníctvom neho plánuje realizovať značnú časť exportu i importu tovarov do krajiny.

V snahe podporiť ekonomický rozvoj Eritrei, uzatvorila EÚ s Eritreou v decembri 2015 päťročný program pomoci v hodnote 200 mil. EUR, neskôr zredukovaný na 180 mil. EUR. Táto suma predstavuje takmer päťnásobok finančnej podpory spred predchádzajúcich piatich rokov. Finančné prostriedky z neho mali smerovať do štyroch rôznych oblastí. Rozvoj infraštruktúry (výstavba 155 km cesty vedúcej z prístavu Massawa cez Asmaru až po etiópske hranice) predstavuje najväčší podiel na celom programe. Druhou oblasťou je tvorba pracovných miest najmä v poľnohospodárstve, treťou oblasťou bola finančná podpora určená na zlepšenie činnosti štátnej správy, s konkrétnym zameraním na sledovanie štatistických ukazovateľov v zemi. Poslednou oblasťou mala byť ochrana kultúrneho dedičstva.

Eritrejská vláda spočiatku vôbec neprejavila záujem o tieto finančné prostriedky. Až po opätovnom naliehaní EÚ súhlasila s čerpaním fin. prostriedkov na rozvoj infraštruktúry a tvorbu pracovných miest, ale pod podmienkou, že všetku prácu na budovaní cesty budú realizovať eritrejskí pracovníci.

Vzájomná obchodná spolupráca medzi SR a ET

Existuje potenciál pre spoluprácu v poľnohospodárskej oblasti, v ktorej má SR skúsenosti aj pre podmienky Afriky. **V obchodno-ekonomickej oblasti** vidíme najväčší potenciál v týchto oblastiach: energetika (solárna, vodná), výstavba infraštruktúry (letecká, cestná, energetická). Vzhľadom na obmedzenia, ktoré vládnu v Eritrei je rozvoj zahraničného obchodu veľmi obtiažny. Za rok 2022 štatistický úrad SR neeviduje žiadne položky na strane exportu zo SR. Z Eritrei boli dovezené tovary za 27 tisíc Eur.

Ekonomická informácia Seychelská republika

Seychely sa príjmom presahujúcim 31 tisíc USD na obyvateľa v prepočte podľa parity kúpnej sily zaradila medzi ekonomiky s vysokým príjmom („High-income economy“). Je to vôbec najvyššia úroveň v rámci subsaharskej Afriky. V samotnom roku 2022 došlo k spomaleniu ekonomického rastu, zo 7,7 % na 5,9%. Napriek stále silnému ekonomickému rastu EÚ v dialógu so Seychelami apeluje na zlepšovanie ekonomicko-sociálnych podmienok najchudobnejších skupín obyvateľov.

Seychelská republika so snahou objaviť **vlastné ložiská ropy** otvára svoje pobrežné šelfy na geologický prieskum a vrty. Séria nálezov ropy a plynu vo východnej Afrike zvýšila pravdepodobnosť, že vo výhradnej ekonomickej zóne v mori okolo seychelských ostrovov (1,3 mil. km²) sa tieto suroviny nachádzajú. Dobré perspektívy naznačujú aj výsledky troch doteraz realizovaných vrto.

Hlavné odvetvia hospodárstva

Kľúčovým odvetvím seychelskej ekonomiky je cestovný ruch. Jeho prudký rozvoj nastal v 70-tych rokoch, kedy bolo otvorené medzinárodné letisko na ostrove Mahé. Cestovný ruch sa významne podieľa na HDP (takmer 70%). Seychely sa špecializujú na tzv. High End turizmus (luxusné dovolenky pre vyššiu spoločenskú vrstvu). V roku 2019 počet zahraničných návštevníkov narástol o 9% oproti roku 2018 a dosiahol 384 204 návštevníkov (najviac z Nemecka, Francúzska, VB a Švajčiarska). V roku 2020 utrpel tento sektor rapídny prepád, kvôli pandémii COVID-19.

Druhým významným odvetvím národného hospodárstva zostáva rybolov. Vláda Seychel sa snaží diverzifikovať jednostranne orientovanú ekonomiku podporou ďalších odvetví a malovýroby. Problémom je pretrvávajúci nedostatok elektrickej energie. Napriek vysokému potenciálu obnoviteľných zdrojov energie je takmer 100% elektriny vyrábanej dieselovými agregátmi.

Ekonomická kondícia krajiny je silne závislá na kondícii svetovej ekonomiky. V posledných rokoch dosahovali Seychely výborné hospodárske výsledky. Celková zadlženosť krajiny mala v posledných rokoch klesajúcu tendenciu a v roku 2019 sa dostala pod úroveň 60% HDP. Nezamestnanosť sa dlhodobo nachádza pod 3%. Rizikom zostáva silná závislosť ekonomiky na cestovnom ruchu.

Vládne výdavky sa v roku 2020 vyšplhali na historické maximum v následku globálnej pandémie a volebnej kampane. V podobnom trende seychelská vláda pokračovala aj v roku 2021, čo je dané investíciami do zdravotníctva a infraštruktúrnych projektov spoločne s vyššími výdavkami na import v dôsledku devalvujúcej meny. Koniec niektorých vládnych sociálnych programov by však mal viesť k tomu, že výdavky budú udržateľné. Štátne príjmy boli pandemiou ťažko zasiahnuté. Kampaň proti daňovým únikom a zjednodušenie daňového systému by v budúcom období mali do štátneho rozpočtu priniesť viac prostriedkov. Vplyvom pandémie sa výrazne zvýšilo saldo seychelského štátneho rozpočtu. Zatiaľ čo v roku 2019 bol rozpočet dokonca v prebytku (0,9 % HDP), v roku 2020 sa saldo vyšplhalo na -16,2 % HDP. Seychelám sa v roku 2021 podarilo toto saldo znížiť až na úroveň 5,5 % HDP. Deficit je financovaný predovšetkým pôžičkami od centrálnej banky s nulovou úrokovou sadzbou a rozpočtovou podporou od multilaterálnych inštitúcií. Podobný vývoj ako saldo štátneho rozpočtu zaznamenal aj deficit bežného účtu. V roku 2019 bol vo výške -15,9 % HDP, v roku 2020 dramaticky vyskočil na -29,4 % HDP. V roku 2021 poklesol na -25,3 % HDP av klesajúci trend by mal pokračovať aj v ďalšom období, čím by sa v roku 2023 mal vrátiť na čísla podobné tým predpandemickým. Verejný dlh Seychel vyjadrený ako percentuálny podiel HDP je 7. najvyšší v subsaharskej Afrike av roku 2021 dosiahol výšku 87,1 % HDP.

Seychely predpovedajú hospodársku krízu horšiu ako tú, ktorú priniesla pandémia COVID-19 s vplyvom konfliktu medzi Ruskom a Ukrajinou na príliv turistov z východoeurópskych trhov. SC vstúpili na východoeurópske trhy po poklese cestovania, ktorý spôsobil COVID-19 ovplyvnený príchodmi z tradičných trhov v západnej Európe, konkrétne z Nemecka, Francúzska a Talianska.

V roku 2021, **bola väčšina turistov z Ruskej federácie (32 000)**, po ktorej nasledovali Spojené arabské emiráty (SAE), Izrael, Nemecko a Francúzsko.

Celkovo v roku 2021 navštívilo SC **177 500 turistov**, na porovnanie rok 2020 to bolo 124 500. Je to výrazne menej než predcovidové obdobie. Cieľ na 2022 je privítať 258 000 turistov.

Prehľad počtu turistov:

Year	Number of tourists	Receipts	% of GNP	Income per tourist
2020	124,500	228.00 m \$	21.51 %	1,831 \$
2019	428,000	618.00 m \$	39.04 %	1,444 \$
2018	405,000	611.00 m \$	39.48 %	1,509 \$
2017	382,000	585.00 m \$	38.28 %	1,531 \$
2016	333,000	505.00 m \$	35.40 %	1,517 \$
2015	296,000	483.00 m \$	35.06 %	1,632 \$
2014	239,000	481.00 m \$	35.82 %	2,013 \$
2013	237,000	484.00 m \$	36.44 %	2,042 \$
2012	216,000	429.00 m \$	40.46 %	1,986 \$
2011	210,000	380.00 m \$	35.65 %	1,810 \$
2010	191,000	352.00 m \$	36.29 %	1,843 \$
2009	178,000	349.00 m \$	41.18 %	1,961 \$
2008	173,000	408.00 m \$	42.18 %	2,358 \$
2007	171,000	396.00 m \$	38.31 %	2,316 \$

Základná štatistika zahraničného obchodu

Vzhľadom na geografickú polohu a ekonomickú orientáciu Seychel, pochádza až 90% tovarov spotrebovaných v krajine z dovozu. Táto skutočnosť predstavuje externé riziko najmä v prípade prudkého nárastu cien svetových komodít ako je ropa a pod.

Tovarová štruktúra zahraničného obchodu v členení vývoz/dovoz

- najväčšie dovozné položky:
Stroje a zariadenia najmä lode, elektrické prístroje (21%), ropné výrobky a plasty (21%), potraviny (14%) a ostatný spotrebný tovar.
- najväčšie vývozné položky:
Až 32% z celkového exportu tvoria ryby a morské plody. Z toho najmä tuniakove konzervy a mrazené ryby. Ďalšími vývoznými komoditami sú rôzne koreniny ako škorica a ropné výrobky (reexport), lode a člny.

Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu vývoz/dovoz

Export: UAE 26%, Francúzsko 23%, UK 15%, Taliansko 10%, Nemecko 3,9%

Import:

SAE 28%, Saudská Arábia 15%, Francúzsko 10%, Španielsko 8%, Veľká Británia 7%

Ekonomické vzťahy

Seychelská strana prejavila záujem o slovenské poznatky a expertné kapacity z výstavby a prevádzky pivovarov, poľnohospodárstva (vrátane vzdelávania farmárov), vodné a odpadové hospodárstvo, strojárstvo (pre farmárov a zdravotníkov), chemické výrobky (hnojivá) a liečivá.

NBS neuvádza Seychely medzi významnými krajinami ani z pohľadu **slovenských investícií** v teritóriu, ani naopak. Aj napriek určitým snahám, vzájomné ekonomické aktivity stagnujú. Veľký potenciál je v oblastiach malého a stredného podnikania. Seychelská republika definovala svoju ekonomiku ako príliš závislú a rada by oživila tento sektor, ktorý by znížil import a náklady krajiny. Práve v tejto

oblasti vidí SR veľký potenciál rozvoja vzťahov, ktorý zároveň otvára „bránu“ do krajín COMESA cez Seychelskú republiku.

V oblasti **životného prostredia** sa otvára príležitosť pre odpadové hospodárstvo, spracovanie odpadu, skladovanie, recyklácia.

Seychelský Národný inštitút pre vedu, technológie a inovácie (NISTI) za spolupráce ZÚ získal kontakty na SAV k vzájomnej spolupráci a výmene informácií v oblastiach technológie na recykláciu odpadu, prírodné energetické zdroje a technológie, biotechnológia, potravinársky priemysel, zelená ekonomika.

Vývoj zahraničného obchodu SR s SC

Obchodná výmena medzi SR a Seychelskou republikou (v tis. EUR):

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	247	72	240	138	437
Import	223	28	19	13	42
Saldo	-24	+ 44	+ 221	+ 125	+ 395

Zdroj: Štatistický úrad SR

Obchodná výmena medzi SR a Seychelami v roku 2022 presiahla 400 tisíc EUR čo je hlboko pod obchodným potenciálom.

Vývoz - Najvýraznejšou položkou slovenského vývozu sú automobily, merače dodávok plynu, stroje, prístroje a zariadenia. nasledujú vozidlá a nástroje a prístroje. Slovenský vývoz do teritória je viac-menej jednorazový, bez pravidelného opakovania exportu jednotlivých tovarov počas viacerých rokov. Potenciál pre slovenských exportérov na Seychely je najmä v oblasti dodávok gastro zariadení a príslušenstva, potravín (víno a alkoholické nápoje) ako aj v dodávkach osobných automobilov a solárnych panelov.

Dovoz – v roku 2022 zo SC do SK bol na minimálnej úrovni 42tis €.

Seychelská strana prejavila záujem o slovenské poznatky a expertné kapacity z výstavby a prevádzky pivovarov, poľnohospodárstva (vrátane vzdelávania farmárov), vodné a odpadové hospodárstvo, strojárstvo (pre farmárov a zdravotníkov), chemické výrobky (hnojivá) a liečivá.

NBS neuvádza Seychely medzi významnými krajinami ani z pohľadu **slovenských investícií** v teritóriu, ani naopak.

Ekonomická oblasť bola definovaná ako rozvíjajúca sa. Aj napriek určitým snahám vzájomné ekonomické aktivity stagnujú. Veľký potenciál je v oblastiach malého a stredného podnikania. Seychelská republika definovala svoju ekonomiku ako príliš závislú a rada by oživila tento sektor, ktorý by znížil import a náklady krajiny.

Práve v tejto oblasti vidí SR veľký potenciál rozvoja vzťahov, ktorý zároveň otvára „bránu“ do krajín COMESA cez Seychelskú republiku.

V oblasti **životného prostredia** sa otvára príležitosť pre odpadové hospodárstvo, spracovanie odpadu, skladovanie, recyklácia.

Seychelský Národný inštitút pre vedu, technológie a inovácie (NISTI) za spolupráce ZÚ získal kontakty na SAV k vzájomnej spolupráci a výmene informácií v oblastiach technológie na recykláciu odpadu, prírodné energetické zdroje a technológie, biotechnológia, potravinársky priemysel, zelená ekonomika.

Ekonomická informácia Komorský zväz

Komorský zväz patrí k **najmenej rozvinutým krajinám sveta** a je odkázaný na príspevky niekoľko sto-tisícovej diaspóry a podporu iných krajín. Nízka úroveň vzdelania podmieňuje nízku technologickú úroveň výroby a vysokú nezamestnanosť. Príspevky EÚ z 10. Európskeho rozvojového fondu (EDF) v rokoch **2008-2013** predstavovali **63 mil. EUR, a 68 mil. EUR bolo vyčlenených na obdobie 2014-2020 (11. EDF)**. EÚ v roku 2002 zatvorila svoje zastúpenie v Moroni, agendu Komôr odvtedy **spracováva Delegácia EÚ na Mauríciu**. Z členských štátov EÚ má zastúpenie v Moroni iba Francúzsko. Komory spolu s niektorými krajinami ESA pristúpili k rokovaniam o dočasnej dohode EPA. Dňa 27. júla 2017 Komory pristúpili k podpisu dohody EPA, avšak doteraz nedošlo k jej ratifikácii.

Ekonomická situácia v krajine sa zhoršuje, vysoká korupcia, nepravidelné príjmy a takmer 100%-ný dovoz tovarov z okolitých štátov zadlžuje krajinu. Veľká je aj miera nezamestnanosti (35%) umocnená absolútnym nezaujmom o pracovné miesta (muži tradične nepracujú). Komorský zväz má približne 900-tisíc obyvateľov, podľa oficiálnych zdrojov žije ďalších približne 300-tisíc (neoficiálne 600-tisíc) vo Francúzsku, ktorí zasielajú finančné prostriedky svojim rodinám.

V krajine nie je dostatočne vybudovaná infraštruktúra, čo znemožňuje rozvoj v oblasti turistického ruchu. Veľký vplyv na vládu, prezidenta má Saudská Arábia, ktorá prakticky cez kanceláriu prezidenta riadi štát výmenou za finančné dotácie. V krajine nie je náboženská sloboda.

Od 1. EDF v roku 1958 sú infraštruktúra, komunikácie, poľnohospodárstvo, rybolov a sociálny sektor hlavnými oblasťami spolupráce EÚ s Komorským zväzom. EÚ podporuje cez fondy Rozvojovú stratégiu Komorského zväzu, ktorá jasne stanovuje priority a ciele krajiny. Hlavný strategický dokument „Growth and Poverty Reduction Strategy Document (GPRSD)“ definuje spôsoby upevňovania základov trvalo udržateľného rozvoja krajiny. Aktuálna európska pomoc v hodnote vyše 68 mil. EUR (11. EDF) sa zameriava na rozvoj dopravnej infraštruktúry (naštartovanie ekonomiky, obchodu, poľnohospodárstva a súkromného sektora) a vzdelávanie (najmä technické a odborné vzdelávanie), ale aj na zlepšenie správy vecí verejných, decentralizáciu a budovanie inštitucionálnych kapacít.

Hlavné odvetvia hospodárstva

Polnohospodárstvo, rybolov a poľovníctvo prispievajú viac ako 50% do HDP a zamestnávajú **80% obyvateľov**. Na ostrovoch sa pestujú hlavne vanilka, klinčeky, esencia kanangy vonnej, kokosové orechy, banány a maniok jedlý. Krajina nie je sebestačná v základných potravinách, a hlavnou dovoznou položkou je ryža.

Priemysel je zameraný hlavne na výrobu elektriny a destiláciu parfumov.

Tvorba HDP podľa sektorov (2022):

polnohospodárstvo, rybárstvo	37%
priemysel	9%
služby	54%

Dovozný a vývozný režim, obchodná prax

Obchodní partneri/ export

Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Saudská Arábia, India

Obchodní partneri/ import

Francúzsko, UAE, Madagaskar, Pakistan, Čína

Základná štatistika zahraničného obchodu

Vzájomný obchod medzi SR a Komorskými ostrovmi je marginálny. Slovenský vývoz za rok 2020 dosiahol 133 tisíc EUR. Vzhľadom na pomerne veľké bohatstvo obyvateľstva plynúce najmä z rezidií občanov pracujúcich v zahraničí, je potenciál na rast slovenského exportu omnoho väčší ako sú dnes dosahované hodnoty.

Obchodná výmena medzi SR a Komorským zväzom (v tis. EUR):

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	20	40	133	143	135
Import	12	13	27	22	18
Bilancia	+ 8	+ 27	+ 106	+ 121	+ 117

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vyhodnotenie odbytových možností SR

Dovoz do Komorského zväzu viac než desaťnásobne prevyšuje úroveň jeho vývozu. Zanedbateľná priemyselná výroba v krajine poskytuje možnosti na vývoz slovenskej produkcie.

Existuje potenciál pre naše dodávky najmä **v energetickom sektore** (obnoviteľné zdroje energie), **v IT, bezpečnostných technológiách, zariadeniach na úpravu vody a recykláciu odpadu, poľnohospodárstve a spotrebných tovaroch.**

Marketingová stratégia pri vývoze do teritória

Vývozu do Komorského zväzu výrazne pomôže vhodný miestny zástupca. Bez neho je veľmi zložitý vyznať sa vo fungovaní miestneho trhu a najmä získať rozhodujúce kontakty.

Ekonomická informácia Somálska republika

Dostupnosť dôveryhodných údajov k somálskej ekonomike je bohužiaľ minimálna. Odhaduje sa, že somálska ekonomika v roku 2020 poklesla až o 7 %, a to nielen kvôli globálnej pandémie, ale aj v dôsledku politickej nestability a prírodným katastrofám, ktoré zásadne ovplyvnili poľnohospodársku úrodu. V roku 2022 somálska ekonomika podľa odhadov rástla o 2 % vďaka nízkej základni z predchádzajúceho roka, avšak iné zdroje poukazujú na malý rast HDP aj v roku 2022 na úrovni 2-3%. Vzhľadom na zhoršujúcu sa ekonomickú situáciu a rastúcu nestabilitu je možné očakávať intenzívnejšie aktivity hnutia al-Šabáb. Somálsko bude v budúcom období ťažiť z rastúcej politickej rivality medzi štátmi Zálivu, ktorá by mu mala zaistiť príviv zahraničných investícií. Spoločne s pokračujúcim rozvojom telekomunikačných a finančných služieb by tak Somálsko mohlo evidovať mierny ekonomický rast v roku 2023.

Podľa posledných dostupných dát k štruktúre somálskej ekonomiky z roku 2014 sa na HDP podieľa poľnohospodárstvo zo 60,2 %, priemysel zo 7,4 % a služby z 32,5 %. Odvtedy možno odhadovať, že stúpol podiel služieb, poľnohospodárstvo však zostáva pre ekonomiku zásadným.

Vzhľadom na nestabilnú situáciu nie je krajina perspektívna s výnimkou realizácie rozvojových projektov financovaných medzinárodnými inštitúciami (ťažobný priemysel, poľnohospodárske technológie, energetika, spoje a infraštruktúra). Potenciál je vo väčšej miere v stabilnom **Somalilande**: energetika, spracovanie mäsa a rýb, poľnohospodárske technológie, technológie na spracovanie poľnohospodárskych výrobkov, výstavba a renovácia letísk, dodávky malých lietadiel, farmaceutický a zdravotnícky materiál. V oblasti služieb je perspektívny geologický prieskum.

Hlavným ekonomickým motorom Somalilandu je výstavba prístavu v Berbere, ktorú financuje emirátska spoločnosť DP World. Berbera by do budúcnosti mala konkurovať prístavu v Džibuti a súperiť s ním o hlavnú tepnu pre etiópsky export a import

Dôležitý zdroj devízových príjmov pre krajinu predstavujú aj remitencie, ktoré svojim rodinám posielajú Somálčania žijúci v zahraničí a príjmy z medzinárodných grantov.

Obchod sa realizuje najmä prostredníctvom exportu živých zvierat do krajín Rady pre spoluprácu v Perzskom zálive (GCC) a dovozom potravín zo susedných krajín a indického subkontinentu.

Najväčší podiel na dovozoch naďalej predstavujú priemyselné výrobky, ropné produkty, potraviny, stavebné materiály. Z dodávateľských krajín boli najdôležitejšie Džibuti, Omán, Čína.

Najväčší podiel na dovozoch v roku 2019 naďalej predstavujú priemyselné výrobky, ropné produkty, potraviny, stavebné materiály. Z dodávateľských krajín boli najdôležitejšie Džibuti, Omán, Čína.

Slovenská republika vyviezla do Somálska za prvých 10 mesiacov roku 2020 tovary v hodnote 224 tisíc Eur. Išlo o export el. transformátorov, diód a tranzistorov a rôznych káblov a drôtov. Za sledované obdobie nevidujem žiadne dovozy tovarov zo Somálska do SR.

Bilaterálne vzťahy medzi SR a Somálskom sú bezproblémové, neexistujú žiadne zásadné otvorené otázky, aj keď sa naše krajiny vzájomne nepovažujú za významných partnerov.

SR nadviazala diplomatické styky so Somálskou federatívnou republikou formou podpisu spoločného vyhlásenia medzi stálym predstaviteľom SR pri OSN F. Ružičkom a stálym predstaviteľom Somálska veľvyslancom E.A. Dualem dňa 23. mája 2013. Tento akt vytvára priestor na rozvoj vzájomnej spolupráce v oblastiach spoločného záujmu.

Ekonomická a obchodná spolupráca medzi SR a SO

Obchodná výmena oboch krajín je v období posledných rokov výrazne kolíše najmä na strane exportu zo SR z dôvodu zlej bezpečnostnej a ekonomickej situácie v Somálsku. V roku 2022 sa napriek tomu zvýšila obchodná výmena na nový rekord za posledných 5 rokov. SR vyviezlo do SO solárne zariadenia, elektrické transformátory a technológiu na výrobu kyslíka.

Obchodná výmena medzi SR a Somálskom (v tis. EUR):

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	53	305	260	662	2 639
Import	2	1,5	1	5	7
Bilancia	+ 51	+ 303,5	+ 259	+ 657	+ 2 632

Zdroj: Štatistický úrad SR

Ekonomická informácia Burundská republika

Burundi s HDP (PPP) na obyvateľa vo výške 785 USD bola v roku 2022 stále najchudobnejšou krajinou sveta, v ktorej absolútnou chudobou trpí viac ako 75% obyvateľstva. Je to vnútrozemská krajina s nevyvinutým výrobným sektorom. Poľnohospodárstvo predstavuje vyše 40% HDP a zamestnáva okolo 90% obyvateľstva. Primárnym vývozom tovarom je káva a čaj, ktoré predstavujú vyše 60% devízových príjmov. Ekonomický rozvoj je silne závislý od vývoja počasia a medzinárodných cien kávy a čaju. Burundi je taktiež silne závislá od medzinárodnej rozvojovej pomoci.

Základné makroekonomické údaje o teritóriu

- HDP celkom PPP – parita kúpnej sily: \$8,6 mld. (2022)
- nezamestnanosť: oficiálne údaje neboli zverejnené (odhad 35%)
- počet obyvateľov pod hranicou chudoby: nad 75% (2020)
- HDP na obyvateľa PPP: \$785 (2020)
- reálny rast HDP: -0,9% (2020)
- stručná charakteristika hospodárstva a sektorová skladba HDP

poľnohospodárstvo: 40,0 %

významné produkty: čaj, káva, bavlna, kukurica, proso, sladké zemiaky, banány, maniok, hovädzí dobytok, mlieko a surové kože

priemysel: 16 %

významné produkty: výrobky ľahkého priemyslu (textilné výrobky, surová koža a obuv, mydlo, montáž dovážaných komponentov, stavebné práce, potravinárske výrobky

služby: 44 %

Obchodno-ekonomické vzťahy

Hospodárska spolupráca medzi Slovenskou republikou a Burundskou republikou, vrátane obchodnej výmeny, po vypuknutí nepokojov v roku 2015 sa úplne prerušila. V roku 2022 Štatistický úrad SR eviduje export slovenských tovarov do Burundi v hodnote 20tis EUR. Na strane dovozu neevidujeme roku 2022 žiadnu transakciu.

Ekonomická informácia Etiópska federatívna demokratická republika

Hospodárstvo tejto druhej najľudnatejšej africkej krajiny sa rozvíja iba pomaly, jeho zapojenie do medzinárodných vzťahov je nízke. Napriek tomu je Etiópia na vzostupnej trajektórii v dôsledku svojej agresívnej industrializácie a čínskych investícií. Hospodársky rast s ohľadom na nízku východiskovú úroveň dosahoval v ostatných rokoch najmä vďaka verejným výdavkom dobrú úroveň. Etiópske hospodárstvo si aj napriek dopadom pandémie COVID-19 zachováva vysokú mieru rastu 6,1% v r. 2020, 5,64% v r. 2021, a 8% na r. 2022, čo ho stále stavia do pozície rýchle rastúceho hospodárstva v Afrike aj v svetovom meradle. Rast HDP je postavený na verejných investíciách, pôžičkách štátnych podnikov, produkcii priemyselných parkov a smerovanie zdrojov do budovania infraštruktúry, čo prináša makroekonomickú nevyváženosť (nízky export nevyvažuje v dostatočnej miere náklady na vysoký import; podiel súkromného sektoru na tvorbe HDP je stále nízky).

Predpoklady budúceho rastu, podľa MMF, sa pohybujú na úrovniach:

- stabilný 6-7% ročný rast v HDP do roku 2027,
- výrazný nárast v importoch a exportoch, a následnú stabilizáciu
- zníženie vládneho dlhu (% z HDP) z 54,7 (2019) na skoro polovicu, 35,6 (2027)
- populačný nárast - 15 mil - z 95,6 (2019) na 109,7 (2027)

Základné ekonomické parametre sú uvedené v nasledovnej tabuľke:

Ukazovateľ	2020	2021	2022
Rast HDP (%)	6,1	6,4	6,3
Verejný dlh (%)	53,9	54	46,8
Inflácia (%)	21	27	32
Populácia (mil.)	115	117	120
Nezamestnanosť (%)	14,3	3,7	16,5
HDP na obyv. (USD, nom.)	786	811	835
HDP nom. hodnota (mld. USD)	105	108	111,3

Základom tvorby HDP je **poľnohospodárstvo, stavebníctvo a služby**, podiel výrobného sektoru je skromný, no dynamicky stúpajúci. Odhady z r. 2017 predpokladajú, že 34,8% HDP je z poľnohospodárstva, 21,6% z priemyslu a 43,6% zo služieb. Inflácia sa v roku 2021 pohybovala na úrovni 26,84%, a BoP (balance of payments) krajiny bol pre rok 2021 -4,51 bil USD (zlepšenie o 40% oproti roku 2016).

Viac než **72.7% populácie** je zamestnaných v prevažne archaickom **poľnohospodárstve**, a 19.9% v službách. Nezamestnanosť sa pohybuje na úrovni 3.69% (predpoklad z r. 2021). Etiópska **celková pracovná sila sa odhaduje na vyše 58 mil obyvateľov** (predpoklad z r. 2022), 11. v celosvetovom meradle a 2. najväčšia na africkom kontinente.

Riadenie hospodárstva je charakteristické **silnými zásahmi štátu**, súčasná vláda však v rámci svojich reforiem plánuje postupnú privatizáciu výroby a distribúcie elektriny a sektoru telekomunikácií. Zníženie verejných investícií s cieľom udržať pod kontrolou verejný dlh by tak malo byť nahradené investíciami súkromnými. Trojročná „**domáca ekonomická reforma**“, ktorá sa začala v septembri 2019, má za cieľ **liberalizovať hospodárstvo a riešiť štrukturálne prekážky**, ktoré v súčasnosti brzdia činnosť súkromného sektora. Reformy sa zameriavajú na tri dimenzie: Makroekonomické opatrenia na zlepšenie efektívnosti finančného riadenia verejného sektora, zmiernenie nedostatku devíz, kontrolu inflácie, dosiahnutie fiškálnej stability a zlepšenie prístupu k financiam; Štrukturálne opatrenia na zlepšenie prostredia pre investície súkromného sektora prostredníctvom lepšieho riadenia verejných inštitúcií, administratívnej efektívnosti a otvorenia kľúčových sektorov (energetika, telekomunikácie a logistika) konkurencii; a sektorové opatrenia na zvýšenie produktivity v transformujúcich sa sektoroch výroby, baníctva, cestovného ruchu a informačných a komunikačných technológií. Príkladom medzinárodne úspešnej etiópskej firmy je štátna letecká spoločnosť Ethiopian Airlines, ktorá je najväčšou leteckou spoločnosťou v Afrike v oblasti osobnej aj nákladnej prepravy s rozsiahlou sieťou aj mimoafrických liniek (je členom leteckého združenia Star Alliance).

Vláda tiež považuje rýchlu a silnú **industrializáciu za kľúč k transformácii ekonomiky**, zníženiu chudoby, poskytovaniu pracovných miest a dosiahnutiu inkluzívneho rastu. Od roku 2020 bolo v rôznych fázach založenia **22 priemyselných parkov** s celkovou priamou zamestnanosťou viac ako 100 000, celková rýchlosť industrializácie sa odhaduje na 7.26% (2021). Vláda tiež spustila štyri pilotné integrované agro-priemyselné parky (IAIPs) ako súčasť programu vytvárania pracovných miest pre mládež, a to rozšírením ľahkej výroby a činností mimo farmy, ktoré sú náročné na ľudskú prácu. Toto úsilie podporuje Africká rozvojová banka ako jeden z hlavných rozvojových partnerov financujúcich IAIP. **Ekologické integrované agropriemyselné parky** prepoja rastlinnú a živočíšnu výrobu so skladovacími a spracovateľskými zariadeniami, aby sa posunuli nahor v poľnohospodárskom hodnotovom reťazci. Štyri pilotné agropriemyselné parky slúžia ako vidiecke transformačné centrá a agregáčny body.

Hlavné vývozné položky (2021): káva, čaj a koreniny (39,6%), jedla zelenina a kvety (21,2%), olejnaté semená (13,3%), stromy a rastliny (9,5%), mäso (3,1%), odevy (4,5%)

Hlavní vývozní partneri (2020): Ázia 36,4% (Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Japonsko, Izrael, Čína), Európa 33,6% (Holandsko, Švajčiarsko, Nemecko, Belgicko, Taliansko, Turecko), Afrika 18,9% (Somálsko, Džibutsko, Sudán, Keňa, Nigéria).

Hlavné dovozné položky (2022): výrobné prostriedky (stroje, zariadenia, lietadlá - 11,4%), obilniny (11,0%), zvieracie a rastlinne tuky a oleje (9,1%), motorové vozidlá, železnične a električkové súčiastky a stroje (7,8%), minerálne oleje a pohonne latky (7,1%), elektrické spotrebiče (6,6%), farmaceutické produkty 5,3%)

Hlavní dovozní partneri (2020): Ázia 60,6% (Čína, India, Kuvajt, Spojené arabské emiráty), Európa 21,8% (Turecko, Ukrajina, Nemecko, Spojené kráľovstvo, Taliansko, Francúzsko, Belgicko, Holandsko), Amerika 9,3% a Afrika 8,1%.

V oblasti **obchodovania** ma pre Etiópiu ako vnútrozemskú krajinu zásadnú dôležitosť spolupráca ohľadom **prístavov s prímorskými krajinami** - Džibutskom a v perspektíve s Eritreou, Somálskom/Somalilandom, Sudánom a Keňou. **Obchodný deficit** sa Etiópii podarilo v r. 2020 mierne **znížiť** na 10,9 mld. USD. Zámerom vlády je zvyšovať stupeň spracovania vyvázaných, najmä poľnohospodárskych produktov, ktoré predstavujú cca 85% celkového vývozu Etiópie. Výrobný sektor sa na vývoze podieľa menej než 5%. Etiópii patrí vo svete 5. miesto v produkcii kávy a 11. miesto v jej exporte v hodnotovom vyjadrení. Dynamicky sa rozvíja pestovanie a vývoz kvetín, najmä vďaka holandským investíciám a distribučným systémom. Dovozy sú prevažne strategickej povahy (výrobné prostriedky, polotovary, palivá a potraviny). EÚ ako celok je druhým najväčším obchodným partnerom Etiópie.

Podľa kritéria jednoduchosti podnikania (World Bank's Ease of Doing Business 2020) zaujala Etiópia 159. miesto spomedzi 190 ekonomík. Podľa Hospodárskej komisie OSN pre Afriku (UNECA) musí Etiópia prilákať nové investície a znížiť svoj dlh, aby dosiahla vládne ciele v tvorbe HDP a pracovných miest. Etiópii chýba 10 mld. USD (6 mld. nových investícií a 4 mld. na zníženie dlhu ročne), ktoré musí získať, aby naplnila svoje reformné ašpirácie.

O krajinu majú záujem **zahraniční investori predovšetkým** z Číny, EÚ, Turecka, USA, arabských krajín Zálivu a Indie. Vláda podporuje budovanie **prednostne ľahkého a proexportne orientovaného**, prípadne dovoz nahrádzajúceho **priemyslu** (textil, koža, potraviny). Etiópia zaznamenala v r. 2021 FDI v hodnote až 31.6 mld USD. Etiópia je 5. najväčším prijímateľom **priamych zahraničných investícií (FDI)** v Afrike. V r. 2020 prijala 2,42 mld. USD FDI. Najväčšími investormi sú Čína, India, Turecko a EÚ; hlavnými sektormi FDI poľnohospodárstvo (osobitne pestovanie kvetín), stavebníctvo, textilný priemysel, telekomunikácie, energetika, spracovanie kože, služby.

Etiópia **nie je členom Svetovej obchodnej organizácie (WTO)**. Pracovná skupina na jej prijatie bola zriadená v r. 2003, ale prijímací proces najmä pre ochranársky prístup vlády prebieha zložito. V r. 2019 etiópska vláda opätovne vyjadrila svoj záujem o skorý vstup do WTO a činnosť pracovnej skupiny bola obnovená.

V období **po páde komunistických režimov** v bývalom Československu (1989) a v Etiópii (1991) a s tým súvisiacim prechodom na trhové hospodárstvo v Československu a po osamostatnení na Slovensku došlo **k utlmeniu relatívne intenzívnej hospodárskej spolupráce**. Dôvodmi na strane Etiópie sú najmä nedostatok voľne zmeniteľnej meny, čo zásadne obmedzuje importy, a zložité podnikateľské prostredie, ktoré je pre malé a stredné slovenské firmy veľmi náročné v porovnaní s ostatnými dostupnými trhmi. **Na strane Slovenska je to nedostatok silných firiem**, ktoré by boli schopné do vstupu na náročný trh Etiópie investovať s perspektívou ziskov v strednom a dlhodobom výhľade. Zmenu by mohli priniesť postupujúce hospodárske reformy, ktoré podporuje medzinárodné spoločenstvo, vrátane EÚ a Slovenska.

Právny rámec hospodárskej spolupráce medzi SR a Etiópiou vytvára dohoda o zamedzení dvojitého zdanenia podpísaná v r. 2016, v platnosti od 26. 2. 2018. V prípade dohody o podpore vzájomnej ochrane investícií je slovenská strana pripravená na základe záujmu slovenských investorov iniciovať rokovania s etiópskou stranou. **Dohody alebo memoranda o spolupráci na úrovni podnikateľských komôr, agentúr alebo združení nejestvujú** z dôvodu nízkeho záujmu slovenskej podnikateľskej komunity. Etiópia patrí medzi krajiny, na rozvoj obchodnej a investičnej spolupráce s ktorými môže **podporu slovenským podnikateľom** poskytnúť **EXIMBANKA SR a SAMRS/„SlovakAid“** (program podpory podnikateľských partnerstiev).

Slovenskí podnikatelia prejavujú **skromný záujem o obchod** v oblasti energetiky, poľnohospodárstva, strojárstva, prepravy tovaru, zdravotníctva, chemického priemyslu a obranného priemyslu (dodávky výrobkov obranného

priemyslu boli obnovené od roku 2009). Tento stav však primárne pramení z **nízkej propagácie Etiópie ako potencionalneho trhu pre SK podnikateľov** a celkovo nízkeho povedomia o lokálnych obchodných reáliách, ako aj nízkej SK obchodno-diplomatickej pozornosti venovanej tejto krajine³.

Etiópska strana uprednostňuje výrobnú spoluprácu spojenú s prenosom know-how. V tejto oblasti sa začal objavovať **záujem slovenských subjektov v sektoroch obranného priemyslu, energetiky a poľnohospodárstva.** Príkladom úspešnej spolupráce boli dodávky technológií a know-how pre Národný inštitút pre kontrolu a vyhubenie muchy tse-tse v Addis Abebe. Inštitút pestuje neplodné tse-tse muchy (metóda založená na gama ožiarení), ktoré sú vypúšťané do prírody. Účelom je znižovanie populácie tse-tse múch, rozširujúcich spavú chorobu, ktorá spôsobuje značné straty na stavoch dobytká. Slovenskí vedci a podnikateľ I. Morávek dodali technológie na chov a ožiarenie múch, ktoré boli zakúpené z prostriedkov Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAAE). Inštitútu v rámci rozvojovej pomoci poskytujú dary rôzne medzinárodné subjekty, vrátane Slovenska (10 000 EUR v r. 2016).

Obchodná výmena medzi SR a Etiópiou (v tis. EUR):

v tisíc €	2018	2019	2020	2021	2022
Export	655	1 937	1 864	1 116	1947
Import	4 507	3 827	3 572	3 334	4 267
Bilancia	-3 852	-1 890	-1 699	-2 218	-2 320

Zdroj: Štatistický úrad SR

Najvýznamnejšími exportnými komoditami zo SR do Etiópie sú **výrobky obranného priemyslu, stroje a zariadenia, vozidlá a hnojivá.** Štatistiku exportu najviac ovplyvňuje úspešnosť slov. firiem vo výberových konaniach Ministerstva obrany Etiópie (náhradné diely na ruskú vojenskú techniku a munícia) a dopyt Etiópčanov po vozidlách značky Kia. Medzi významných vývozcov patrí ZTS-OTS Dubnica n. Váhom.

Najvýznamnejšími importnými komoditami z Etiópie do SR sú káva, strukoviny, odevy a usne. Najvýznamnejším dovozcom je spol. KRUP s. s.r.o. Banská Bystrica (balenie a dodávky potravín do obchodných reťazcov).

³ Pre porovnanie, CZ strana uskutočnila obchodnú misiu do Etiópie v roku 2019, za účasti vtedajšieho ministra zahraničných vecí Tomáša Petříčka, Svazu průmyslu a dopravy ČR a 20 člennej podnikateľskej reprezentácie (primárne zbrojný priemysel a meteorologické prístroje).